RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 234/X

Datum: 2.10.67.

OBSAH

Rudolf KOSTKA /Rudé právo/	Dvojí oheň	str. 2
L. VELENSKÝ /Práce/	O cenách v prvním pololetí	str. 3
Vladimír WYNNYCZUK: /Literární noviny/	Dědova mísa očima statistika	str. 4
red.čl. /Literární noviny/	Mladost radost, staroba - chudoba	str. 6
ej /Práce/	Ještě recidiva	str. 7
red.čl. /Prague news letter/	U.S. Poses Czech trade obstacles	str. 8
Adolf HRADECKÝ /Novinář/	V. sjezd doslova přede dveřmi	str. 9
red.čl. /Reportér/	Není anarchista	str. 10
Jaroslav DIBLIK /Novinář/	Svaz a naše profesionální zájmy	str. 11
Karel F. ZIERIS /Novinář/	Jaká členská základna SČSN	str. 13
Václav PASTOR /Novinář/	Pohled na registraci	str. 15
Jaroslav KOŘÍNEK Ladislav TOMÁŠEK	Vedoucí úloha komunistické strany a základní problémy demokracie	str. 16

KOMENTUJEME

Dvojí oheň

Pro vývoj našeho zahraničního obchodu v letošním roce jsou charakteristické některé závažné strukturální a teritoriální disproporce. Zatímco se naše vývozy do socialistických zemí překračují, vývozy do kapitalistických zemí stagnují. Rovněž pokud jde o dovozy, je zde příznačná veliká disproporce mezi velkým tlakem na dovozy z kapitalistických zemí a pomalým tempem růstu dovozů ze socialistických zemí. Celková situace se hodnotí jako nepříznivá a nepochybně si vyžádá některá ekonomická a snad i administrativní zásahy.

Pro řešení problémů našeho zahraničního obchodu existují, jako tomu je konečně v podstatě i u všech ostatních problémů a uplatňováním ekonomického řízení a respektování trhu, dva možné způsoby. Buď vystavíme naše výrobní a obchodní podniky skutečně tvrdému ekonomickému tlaku, který bude mít pro některé podniky velmi nepříznivé, ale pro celé národní hospodářství velmi zdravé dopady, nebo budeme vytváření tlaku jen předstírat, resp. hledat takové tlaky, které mají tu zvláštnost, že nikoho ani ve výrobě, ani v obchodě ve skutečnosti dopředu netlačí.

Myslím, že právě nyní v souvislosti s potřebou hodnotit a především také řešit narůstající problémy na úseku zahraničního obchodu známé dilema znovu vyvstává. Všimněme si například již delší dobu signalizované stagnace našeho vývozu do kapitalistických zemí, která zejména v souvislosti s růstem nároků na dovozy z těchto zemí silně podvazuje další rozvoj celého našeho národního hospodářství. Jak však k této stagnaci došlo?

Především v důsledku toho, že v celé naší produkci představují jen malý podíl výrobky, které by byly svou kvalitou, chápanou ovšem v nejširším slova smyslu, univerzálně směnitelné a jejichž výroba by byla výhodná i z hlediska ekonomiky výroby. Je jasné, že růst podílu právě takových výrobků předpokládá omezování a postupné vytlačování výrobků neefektivních. A právě zde se dostáváme k ožehavé otázce. Máme zabezpečovat další vývoj našich vnějších ekonomických vztahů urychlováním strukturálních změn a prosazováním nové koncepce našeho zahraničního obchodu nebo naopak máme pod silným tlakem okamžitých problémů pokračovat v politice úlev a tedy i konzervování neefektivní struktury naší výroby a vývozu?

Nepochybuji o tom, že mnohým našim čtenářům se bude zdát nepochopitelné, proč ještě dnes takovou otázku vůbec klademe. Po tolika diskusích. Ve skutečnosti se však jedná o problém plně aktuální. Znovu a znovu se totiž přesvědčujeme, že ani v našich podmínkách nejsou postoje k ekonomickým otázkám jen záležitostí objektivního myšlení a nezaujatého zkoumání, ale že i dnes jsou především záležitostí konkrétních a samozřejmě také rozporných zájmů.

V kolika případech jsme například svědky toho, jak vzdělaný pracovník obhajuje nutnost ekonomicky postihnout nebo zrušit neefektivní výrobu a ještě vzdělanější pracovník mu to vyvrací, z toho důvodu, že je mluvčím podniku nebo instituce, která má krátkodobý, avšak třeba velice silný zájem na zachování daného stavu.

S požadavkem vystavit naše podniky silnému ekonomickému tlaku a postupně plně využít působení světového trhu na zdokonalování naší výroby a našeho obchodu se to má zatím tak, že se centrální orgány trvale ocitají v dvojím ohni.

Na jedné straně jsou širokou veřejností, například také tiskem, podněcovány a kritizovány v tom směru, aby se v našem životě již mnohem více než dosud začal projevovat tolik slibovaný tlak k zvýšení efektivnosti naší výroby a našeho obchodu, aby to bylo vidět na lepších se výsledcích hospodaření. Na druhé straně však ti, jichž se má kterékoliv opatření nepříznivě dotknout, nezřídka nasazují i nevybíravými způsoby všechny páky, které mají zejména v oblasti politického působení na činnost státních a ekonomických orgánů k dispozici, aby dosáhli alespoň kompromisního řešení. S výsledky, s jakými z tohoto dvojího ohně naše centrální orgány vycházejí, zatím rozhodně nemůžeme být spokojeni. Idea, že budeme zvyšovat tlak, aniž bychom ty, jichž se má týkat, opravdu tlačili, je zjevně nereálná.

Přijímané kompromisy nesmějí zatlačovat perspektivní řešení. Ze zkušenosti víme, že takové nebezpečí se zvyšuje zejména tehdy, když se nakupí potíže, jako je tomu například nyní v oblasti našich vnějších vztahů. A právě za takové situace je zapotřebí podtrhnout požadavek, aby se neustupovalo.

RUDOLF KOSTKA

3/234/X

O cenách v prvním pololetí

V naší rubrice „Cenový reflektor" jsme od března 1967 začali uveřejňovat pro informaci čtenářů údaje o pohybu a změnách maloobchodních cen různých druhů zboží a služeb. To ovšem byly dílčí změny. Proto jsme požádali ing. V. Appla ze Státní komise pro finance, ceny a mzdy, aby charakterizoval některé obecné rysy cenového vývoje za uplynulé měsíce tohoto roku.

Vývoj maloobchodních cen v prvním pololetí 1967 byl ovlivněn jejich zmrazením uskutečněným v listopadu 1966 a novou úpravou kategorizací cen, jež platí od 1. 1. 1967. Rozsah limitní a volné tvorby cen byl přechodně snížen na 13 procent objemu dodávek zboží. Tím se umožnila regulace vývoje maloobchodních cen v počátečním období po zavedení nových cen velkoobchodních a průměrných sazeb daně z obratu. Zároveň však došlo ke změně v uplatňování volné tvorby cen. Zatímco v loňském roce volná tvorba cen platila pouze pro nové výrobky, vztahuje se letos u vybraných skupin zboží na všechny druhy zboží. Tím se dosáhlo jednotných ekonomických i tržních podmínek pro všechny výrobky stejného sortimentu u jednotlivých výrobců, kteří také odvádějí z těchto druhů zboží jednotnou daň z obratu. Výjimkou jsou pouze výrobky místního hospodářství a výrobních družstev, kde je vější volných cen podstatně širší než u státní výrobky vzhledem k tomu, že jde většinou o výrobu malosériovou a doplňkovou.

Tím, že volná tvorba cen se uplatnila od ledna u všech výrobků v zařazených skupinách zboží, došlo v průběhu prvního pololetí ke změnám cen některých výrobků, které již byly dříve na trhu. Prostě podle toho, jak se postupně uzavírály dohody o cenách mezi výrobními a obchodními organizacemi, samozřejmě po předchozím posouzení centrálními orgány.

○ Jak se tyto změny vcelku projevily v cenách na trhu, jinými slovy řečeno, na kapsách spotřebitelů?

Dosud se změnily ceny 5 324 druhů zboží, přičemž zvýšení cen dělalo 134 miliónů Kčs a snížení cen asi 33 mil. Kčs. Zvýšení cen však nezpůsobily nové vyšší velkoobchodní ceny, vzhledem k nim se upravily totiž nové průměrné sazby daně z obratu. Převaha zvýšení cen nad snížením při přechodu na sazbovou daň u volných cen, je způsobena tím, že se změny cen, týkaly převážně výrobků družstev a podniků místního hospodářství, kde dochází k sjednocování a vyrovnávání daňových sazeb na úroveň národních podniků.

Úhrnné zvýšení cen o 101 mil. Kčs, vyplývající z uplatnění volné tvorby cen, bylo poměrně malého rozsahu. (V poměru k celkovému maloobchodnímu obratu vnitřního obchodu dělalo pouze 0,2 %.) Bylo podle našeho soudu vyrovnáno snížením cen smetany, smetanových výrobků, výrobků s kakaem apod., v celkové hodnotě 167 mil. Kčs. Cenová hladina potravinářských a průmyslových výrobků tedy zůstala v prvním pololetí v podstatě na stejné úrovni, když nepřihlížíme k sezónním změnám cen čerstvé zeleniny, ovoce a cen nových druhů módních novinek a zboží mimořádné jakosti.

○ Je tomu skutečně tak? Co o cenovém vývoji v prvním pololetí říká statistika?

Při porovnávání letošního pololetí se stejným obdobím loňského roku, (tj. za jednoroční období) statistika vykazuje určité rozdíly:

	Index maloobch. cen 1967 (stejné období 1966=100) 1. čtvrtl.	2. čtvrtl.
Obchodní síť a veřejné stravování	101,1	101,2
obchodní síť	100,5	100,6
potravinář. zboží celkem	99,9	100,3
z toho: potraviny	99,5	100,0
nápoje	105,0	105,0
průmyslové zboží celkem	101,4	100,8
z toho: textilní zboží	100,5	100,4
obuv	101,1	101,1
kožená galanterie	107,5	104,1
ostatní prům. zboží	101,4	101,1
veřejné stravování	104,4	104,4
z toho: restaurační	105,2	105,3

Toto zvýšení cenové hladiny, až na některé výjimky, není ovšem výsledkem vývoje v prvním pololetí. Bylo hlavně následkem centrálních úprav některých významných druhů potravinářského zboží (maso a pivo) v říjnu loňského roku. Vliv na celoroční zvýšení indexu maloobchodních cen mají částečně i vyšší sezónní ceny zeleniny a ovoce ve druhém čtvrtletí t. r. v důsledku nepříznivého vývoje vegetace a nižšího nákupu.

○ Nakolik volná tvorba cen vedla k lepšímu a kvalitnějšímu zásobování trhu módními a technickými novinkami?

Také vyšší maloobchodní ceny, uplatňované při prodeji nových druhů módních a technických novinek, jejichž sortiment se rozšiřuje, mají svůj dílčí vliv na růst meziročního indexu maloobchodních cen. Ukazuje se, že módní novinky a zboží mimořádné jakosti jsou prodejné i za podstatně vyšší maloobchodní ceny, pokud ovšem mají užitné vlastnosti žádané spotřebitelem. V některých druzích skutečně už volná tvorba cen přispěla k vytváření bohatšího sortimentu v menších výrobních sériích (hedvábné tkaniny) a trh tento širší cenový vějíř přijímá. Přesto přese všechno je však stále nedostatek vhodného kvalitního zboží, takže za zvýšené ceny se toto zboží prodává neúměrně dlouhou dobu a rozsah výroby určitých „šlágrů" nabývá často nežádoucích rozměrů. Přitom celková úroveň vybraných výrobků je ve srovnání s výrobky vyspělých průmyslových zemí dosud většinou nízká, to je nutné po pravdě říci.

Udržování vyšších cen i u zboží, které charakteru módních a technických novinek plně neodpovídá, stejně jako skryté zvyšování cen u obměňovaného zboží, umožňuje trvalý nedostatek některých skupin zboží na trhu a vysoké neuspokojené poptávka spotřebitelů po novém sortimentu.

○ V tomto směru, jak je patrné z dopisů, jež dostáváme do redakce, jsou čtenáři stejného názoru. Zejména ono skryté zvyšování cen je stále předmětem kritiky veřejnosti. Proto se náš list na některé nešvary v tvorbě cen podívá ostřejším reflektorem.

To může věci jen posloužit. Ani naše komise nenechá špatné praktiky při tvorbě cen bez patřičné odezvy.

○ Takže můžeme jistě spolu pracovat.

Rozmlouval

L. VELENSKÝ

LITERÁRNÍ NOVINY, č. 37/67, 15. září 1967, str. 6.

4/234/X

DĚDOVA MÍSA očima statistika

VLADIMÍR WYNNYCZUK

Těchto několik čísel a úvah je o starých lidech, ale nikoliv pro ně. Je určeno spoluobčanům v plné tvůrčí síle, kteří ještě leccos z tohoto světa mohou změnit. Až jejich budoucnost se stane přítomností, namálo důkazů hovoří o tom, že stáří pro ně bude tíživější, osamělejší a chmurnější, než se jim samotným jeví stáří, které vidí dnes kolem sebe.

V loňském roce se narodilo u nás o 9 tisíc dětí méně než předloni a o 16 tisíc méně než v r. 1964. Hovoříme-li o poklesu porodnosti a o rostoucích denatalitních náladách, většinou se kdesi v pozadí těchto úvah skrývá obava plétná pro minulá století: že je nás málo, že nás musí být víc — aby národ nevymřel. Ale o to nejde — alespoň nikoliv především pro tuto a příští generaci.

Jádro věci tkví v tom, že pokles porodnosti doprovázený prodlužujícím se věkem především mění radikálně a z roku na rok věkové složení obyvatelstva státu, města, domu, věkové složení příslušníků určitých povolání a celých hospodářských odvětví.

— Méně dětí včera a dnes znamená dnes a zítra nižší počty osob vstupujících poprvé do zaměstnání. V Praze jich bude v roce 1975 téměř o polovinu méně než v roce 1965.

— V počtu osob v produktivním věku nedojde do roku 1980 k velkým změnám. Zato se však zvyšuje průměrný věk pracovníků a bude se v průmyslu blížit 40 letům a v zemědělství 50 letům.

— Nevýraznější změny nás čekají u obyvatelstva v poprodukčním věku. Do roku 1970 se zvýší počet starších obyvatel (muži 60 let, ženy 55 let) proti roku 1960 o 600 tis. a překročí 3 miliony.

— Praha, která má dnes těchto osob 23 %, bude jich mít do deseti let — nedojde-li stěhováním k zásadním změnám — plných 27 %! Spolu s invalidy jejich počet překročí 300 000 v milionovém městě.

VE VELKOMĚSTĚ JEDNA TŘETINA STARCŮ

Bylo rozhodnuto, že se Praha nemá alespoň do r. 1980 vzdálit přes hranici jednoho miliónu obyvatel. Dobrých důvodů je mnoho: omezená bytová výstavba i údržba, ale také omezená kapacita vodovodních řádů, kanalizace, dopravy. Důvody pro stanovení této hranice jsou tedy logické a věcné. Rozhodnutí o osudu Prahy není však úplné. Nevěnuje totiž už pozornost tomu, jak bude konkrétně vypadat život města, kde více než každý čtvrtý občan bude starší 60, resp. 55 let. Jaká opatření provádíme a budeme muset provádět, aby tento život, v němž se rok od roku průměrný věk zaměstnanců bude zvyšovat a bude přibývat osob nejstarších, nemocných, neschopných pohybu, byl alespoň snesitelný, nehovoříme-li již o tom, že by měl být hodný moderního socialistického velkoměsta.

Více starých lidí znamená v prvé řadě větší a rozmanitější nápor na služby, na ty běžné a kvalifikované, jako je zdravotnictví, ale i na ty každodenní nekvalifikované, jako je přinést uhlí, nákup, sundat záclony, pomoci při nastupování do tramvají a trolejbusů. Přitom kvalita i kvantita služeb je víc než ohrožena. Hospodářský vývoj neztratil dosud svůj extenzivní charakter — hospodářství se rozvíjí především tak, jak přicházejí lidé. A lidí přijde v příštích letech sotva tolik, ab. nahradili odcházející. Očekávané počty pracovníků nebyly technickým rozvojem ušetřeny, administrativní metody, např. převést pracovníky z oboru do oboru, vystěhovat podniky z Prahy, jsou komplikované a zatím neúčinné. Klesající přísun dorostu se neprojeví rovnoměrně a ve všech odvětvích. Přese všechna dosavadní opatření budou lepší platy i ostatní podmínky přitahovat pracovní síly z míst méně placených a méně atraktivních — tedy především ze služeb. Rostoucí poptávka na straně jedné a klesající nabídka na straně druhé vytváří jejich monopolní postavení, a tak budou drahé, nekvalitní a nedisciplinované. Podle nového zákoníku práce je možno odejít ze zaměstnání po půl roce — uklízečka, kuchařka v závodní jídelně, pomocný dělník, prostě všichni, kdož jsou „úzkým profilem", odcházejí bez ohledu na paragrafy ze dne na den, a stejně tak rychle nastupují na nová místa. Za této situace získávají si přízeň služeb finančně silní jednotlivci, veřejné organizace (za cenu, že nehledí příliš na kvalitu a účtování odevzdané práce) i jednotlivci nabízející protihodnoty vyplývající z jejich vztahů mocenských a osobních. A tady jsou důchodci a vůbec lidé nejstarších věkových skupin outsidery. Nejvíce na službách závisí a čekajíce na ně jakožto poslední v řadě, nemají jistotu, že se na ně dostane.

Ale nejde jen o služby. Tyto změny by si měla uvědomit i výrobní sféra a organizace. Potřebujeme boty, které se nemusí pracně vázat, pohodlné obleky a prádlo s minimální údržbou, bezpečné vybavení domácností, ale i jednoduché administrativní postupy, poněvadž jsou to právě staří lidé, kteří si nedovedou poradit s tak komplikovanou administrativou, jakou jsme zavedli do výpočtu nájemného nebo do reklamací a kontroly sdruženého inkasa.

ODCHOD DO DŮCHODU, ANEBO PÁD?

Žádný starý člověk u nás nemusí žebrat, být na obtíž obci, rodině — základní existenční potřeby jsou zajištěny. Ale existenční úroveň ještě zdaleka není běžnou životní úrovní zaměstnaného člověka. Tu tvoří nejen plat a materiální výhody se zaměstnáním spojené, ale i soubor vztahů důležitých pro denní život. A v neposlední řadě jde o jistotu, o bezpečnost před šikanováním byrokrata, o ochranu před zaměstnaným sousedem, pracujícím, který se rozhodl vyměnit si svůj méně kvalitní byt.

Proto ten velký, nepříjemný skok z běžných podmínek zaměstnaného člověka do důchodu. Cítí to on sám, cítí to jeho okolí. A tak poděkování za práci, odchod na odpočinek, zejména u správních, kulturních a vůbec nemanuálních pracovníků, není přátelským, pietním aktem, ale jakousi do poslední chvíle skrývanou nepříjemnou záležitostí.

Tu a tam čteme, jak velké výrobní závody občas zvou penzisty a jak se o ně starají i v jejich dnešním soukromí. Ale máme také desítky tisíc důchodců, kteří pracovali dlouhé roky v menších závodech, jež prošly řadou reorganizací a dnes prakticky neexistují. Nikdo se nehlásí k tomu, co zde zanechaly dobrého či zlého, tedy ani k důchodcům. A nejen to. Neslyšel jsem o jediném ONV, škole, výzkumném ústavu, ministerstvu, aby poslaly alespoň jednou za rok sociální pracovnici podívat se, jak se daří lidem, kteří z těchto organizací odešli do důchodu. I když se situace vlivem většího zájmu o psychologii a sociologii pomalu mění k lepšímu, všechno zatím svědčí pro to, že budeme odcházet do důchodu stejným způsobem, jako dnes odcházejí naším přičiněním či alespoň s naším tichým souhlasem starší spolupracovníci.

ŽIVOBYTÍ ŽIVOTU NEBEZPEČNÉ

Ale nejde jen o pomyslné zlepšení osobních vztahů ke starým lidem přítomným i budoucím. V mnoha případech jde dnes i o jejich osobní bezpečnost. Dostáváme se totiž do doby, kdy celé čtvrti postavené před 100 lety (jako Karlín a Žižkov) hromadně dožívají. Ne dům po domu, okno po okně, ale najednou — omítky, dveře, ale také plynová potrubí, elektrická vedení. Ne tuto hromadnost dnešní údržba nestačí a stavební obnova ročně před sebou hrne narůstající desítky a stovky miliónů nesplněných úkolů. A tady je už jen krok k neštěstím, o nichž píší černé kroniky. Konstelace je jasná: staří lidé ve starých bytech, zastaralá zařízení, na jejichž renovaci nejsou peníze, plus systém, který vypíná nezaplacenou elektřinu s chladnou objektivitou: mladý, starý, intelligentní, zcela nechápavý. Svítí se tedy svíčkou a svíčka se zapomíná zhasínat, jako se v daleko větší míře nedává pozor na hadici, která už dávno měla být vyměněna. Příklady letošní zimy varují zatím marně. A tak s matematickou jistotou (ještě starší lidé v ještě starších bytech a ještě starším zařízením) můžeme tvrdit, že v příštím roce bude obětí více.

„Staří lidé dostávají i nové byty, většinou tehdy, když žijí v domech určených k asanaci. Ale nový byt neřeší ještě všechno. Náš přední sociolog dr. Jiří Musil zjistil, že v asanovaných domech žijí sice staří osamělí lidé, ale přesto 70 % z nich má v blízkém okolí příbuzné nebo sousedy, kteří je především v havarijních případech navštěvují, vypomáhají, starají se. Jestliže staří lidé lnou k místu, není v tom pouze nechuť k novému vzdálenému bytu, je v tom také vědomí, že v novém sídlišti zůstanou sami — bez pomoci. Sídliště je totiž nocležárnou, odkud většina lidí přes den odchází, a bude ještě dlouho trvat, než se zde sousedské styky vyvinou. Navíc stejně nemáme přehled, kolik starých osob zůstává v nových komfortních bytech a kolik jich zase odchází, třeba do podmínek ještě horších než předtím. A nejen to. Svědectví lékařů, kteří občas do bytů přicházejí, signalizuje, že ani nejkomfortnější byty nejsou zárukou, že se v nich nespí na slámě a v hadrech. A i kdyby nakrásně nový byt zajistil teplou vodu a elektrický sporák, je tu rozryté sídliště, vzdálené obchody, neexistující telefon, hory hlíny a bažiny bláta..., to všechno jsou pro bolhající se babičku nepřekonatelné překážky, které ještě zesilují její samotu ve věžáku.

Naopak existují u nás celé nová sídliště, která se mění ve čtvrti a města důchodců. Vznikla naráz a naráz se tam stěhovalo obyvatelstvo v produktivním věku, jak to závod, který byl investorem, potřeboval. Včera neměla dostatek jeslí, školek, škol — zítra nebude mít dostatek zdravotnických zařízení, služeb pro staré obyvatelstvo. Včera více než 30 % obyvatel tvořily děti do 15 let, dnes většina předností domácností se hromadně blíží padesátce. Nejde jen o ráz města. Závody i nadále ve svých bytech potřebují produktivní obyvatele. Měli by je tedy důchodci opustit, uvolnit ro náhradní pracovníky a vystěhovat se — ale kam a jak?

Potřebovali bychom domovy důchodců pro větší počty starých lidí, lidí osamělých a omezeným pohybem, jejichž podíl se v celkovém počtu starých lidí zvyšuje. Ale nerostou tak rychle jako jejich potřeba. Snad si myslíme, že si příroda pomůže sama. Ano, pomáhá si. Neokonalicky a asociálně: dnes (především v zimě) tvoří pacienti nejvyšších věkových skupin na interních odděleních našich nemocnic až 90 %. Ale péče o staré lidi nepatří do zdravotnictví, a tak se nemocnice pochopitelně takovému živelnému přílivu brání...

KDO SE MÁ POSTARAT?

Řekneme rodina a máme na mysli trapnost situací, které se denně odehrávají v pražských nemocnicích, kdy dcery a synové jsou znovu vyzýváni, přemlouváni a nuceni, aby si odvezli či odvedli staré rodiče, kteří jsou a přece nejsou pacienty. Nechceme hovořit o případech, kdy jednotlivci relativně finančně silní odmítají nemocnou babičku, ponevadž jedou na zahraniční rekreaci anebo si jezdí pravidelně do domova důchodců půjčovat z toho, co otec našetří z penze. To je zatím menší část případů a ta svědčí spíše o kvalitě osobních vztahů než o kvalitě péče o staré lidi. A pak — péče společnosti o staré lidi byla proklamována tak hlasně a tak často všemi sdělovacími prostředky, že pro primitivnější jedince skutečně musí být určitým překvapením, jestliže se dovědí, že se i nadále vyžaduje od soukromých osob určitý podíl na péči o rodiče a příbuzné.

Jenže daleko větší část rodin prostě — nemůže. Nejen k vůli malým a přelidněným bytům. Kolikrát jsme četli, že rodina ztratila patriarchální ráz a tím i povinnost péče o všechny své členy. Žena odešla do zaměstnání vytvářet nové hodnoty a je mnoho důvodů pro to, abychom věřili, že se z něho nebude dobrovolně vracet do čtyř stěn, aby ošetřovala nemocného či bezmocného otce. Je ochotna za to platit — ale komu? Počet dětí, které by si péči o rodiče rozdělily, se snižuje. Dnešní čtyřicátníci mají většinou jedno dvě děti. Životní úroveň těchto jedináčků je od narození vysoká, vyšší než připouští realita dnešního a zítřejšího života. Nezdá se, že toto dítě bude jednou ochotno navyklou úroveň snižovat. A to ani její materiální stránky ani spotřebu volného času, dobré nálady, trpělivosti, porozumění rodičům nebo jednomu z nich. Zejména o tom pochybujeme tehdy, když tito rodiče kdysi dávno za svými zájmy ze společného domova odešli a zpronevěřili se tím, alespoň v očích dítěte — představě pečlivého a laskavého otce a matky.

Nejde ani tak o hmotné zabezpečení. Důchodci jsou lidé, kteří mají nájemné zaplaceno nejdříve a jsou spíše věřiteli majitelů aut a televizorů než dlužníky. Jde spíše a především o komplex vztahů. Ale k těm je zapotřebí volného času. Režim dne zaměstnané ženy je však tak přeplněn, že při dvou dětech v něm není místa ani pro dostatečný spánek. Chceme-li, aby se žena starala ještě o staré lidi, musíme nejprve odpovědět na otázku „Namísto čeho?" Při dnešní úrovni obchodu, služeb, závodního stravování, dopravy není konkrétní odpovědi. A tak lepší nebo horší organizace denního života každého z nás a našich dětí či jiných našich blízkých určí, kolik času budeme mít pro druhé a kolik času a energie budou mít oni pro nás.

AŽ SE TOBĚ TŘÁSTÍ BUDE RUKA

Někdy se zdá, že je Dědova mísa aktuálnější nežli v době, ve které vznikla. Pro čtyřicetileté a padesátileté zcela jistě — zde už je populační situace dána. Pro třicetileté a mladší je možné, pokud jde pouze o věkovou strukturu, stav zlepšit vyšší porodností, ale tomu zatím nic nenasvědčuje. A tak tedy před námi leží zatím stejný osud, jako je osud těch starých lidí, které vidíme bolhat se po rozkopaných ulicích, kteří obývají nejhorší byty — vzhledem ke známým stížnostem na kvalitu panelové výstavby ani stav našich bytů v budoucnosti nebude nejlepší — kteří postávají v dlouhých frontách na střediscích, které nepouštíme sedat v přeplněných tramvajích. Nás však bude víc než jich a budeme žít v menších rodinách a v menších okruzích přátel, ponevadž nemáme pro uspěchaný život, který si sami organizujeme anebo se na jeho organizaci podílíme, čas a možnost uzavírat a hlavně udržovat přátelské vztahy zaručující vzájemnou pomoc. Ano, bylo by třeba dát do většího pořádku služby, zlepšit organizaci zdravotnických zařízení, rozvíjet domovy důchodců. Máme však jiné, zdánlivě důležitější problémy. Ale cožpak nová hospodářská soustava, snažící se o modernizaci výroby, optimalizaci služeb, výstavbu kvalitních bytů je s tím vším v rozporu?

Potřebujeme soustředit sociální služby, jak o tom zasvěceně hovořila poslankyně Machačová na zasedání ÚV KSČ a měla na mysli roztříštěnou péči o děti. „Totéž platí i o starých lidech. Nikoli pouze sociální zabezpečení, ale komplexní sociální péči. A perspektivy je nám třeba, komplexní perspektivy opírající se o objektivní čísla a data, která nutí k zamyšlení a činům.

LITERÁRNÍ NOVINY, 15.9.67, str. 6.

mládost radost STAROBA — CHUDOBA?

Rozhovor s naším předním gerontologem prof. MUDr. Františkem Bláhou, vedoucím katedry sociálního lékařství na lékařské fakultě hygienické v Praze

PROF. BLÁHA: Nedávno za mnou přišel šedesátiletý odborný lékař. Nemůže sehnat místo. Šel by i do pohraničí, ale všude potřebují místa pro absolventy. Jinou moji známou, čtyřiapadesátiletou učitelku, dávají proti její vůli do penze, protože příliš mnoho mladých absolventů chce zůstat v Praze. Obdobných případů je velice mnoho. Velmi se obávám, že dnešní nový ekonomický systém při určitém zjednodušeném chápání může starým lidem přinést trápení: v soutěži s mladými nebudou schopni obstát.

HK: To je, myslím, nebezpečí sociálně slabších skupin. Stejný osud už postihuje ženy. Přitom ale myslím, že právě lékař a učitel jsou povolání, která jsou vyšším věkem spíše zhodnocena než naopak. Stáří práce není jen nevýhodou.

PROF. BLÁHA: Není. Starý člověk se může dobře uplatnit v některých intelektuálních oborech, při určitých stereotypních manuálních dovednostech (např. v řezbářství, modelářství...) a zejména svými pedagogickými zkušenostmi. Stářím sice člověk ztrácí pohotovost, tělesnou sílu a zdatnost, ale získává i určité výhody; trpělivost, zkušenost, speciální dovednosti a zejména schopnost jednání s lidmi. Ukázalo se, bohužel, že starší osoby dovedou lépe jednat se stranami a svými svěřenci. Avšak přesto, že stáří neznamená jednoznačné minus, ztratilo v dnešní společnosti svůj původní patriarchální ráz a stává se přítěží pro ostatní generace. Protože však mladých lidí ve společnosti je proporcionálně stále méně, musíme se naučit i starším lidem poskytovat společensky užitečnou práci — ta je také nejlepší prevencí předčasného stárnutí. I za cenu určitých úlev — zkrácené pracovní doby, delší dovolené atd. — bychom měli tyto lidi udržet v dosavadní práci, nebo je rehabilitovat, rekultivovat pro jinou, lehčí. Přitom ale považuji za velice nespravedlivé, jestliže staří lidé, kteří třeba přes třicet let pracovali a mají nárok na důchod, který však v důsledku nejrůznějších omezení není v poměru k tomu, co vydělávali, jsou omezováni, když chtějí dále pracovat. Snižujeme jim důchod a tím je vlastně trestáme. Mezi starými lidmi se jako nespravedlnost pociťuje také diskriminace mezi jednotlivými skupinami důchodců: penze mají podstatně různou výši, podle toho, zda začaly být vypláceny před r. 1948, do r. 1956, do r. 1962 atd. Každý nový zákon zlepšující situaci starých a invalidních lidí se z hospodářských důvodů týká jen nastávajících důchodců. Diskriminaci těch dřívějších musíme dohánět a vynahrazovat tzv. sociální péčí. Pro tuto péči nemáme dost institucí, ani porozumění ve společnosti, ani dostatek odborných pracovníků. Domovů důchodců i chorobinců je málo, jsou na nestejné úrovni a otázku péče o starého člověka vůbec neřeší. Do domova důchodců má jít jen ten, kdo tam jít chce.

EK: Četla jsem, že pro život v domově důchodců je vhodných jen 8—10 % lidí.

PROF. BLÁHA: Má to být východisko z nouze. Starý člověk by měl nejraději setrvat v navyklém společenství, které má pro jeho konzervativnost značný význam. To je často ale nemožné — rodinná péče skoro úplně vysadila. Přitom dosavadní domovy důchodců už svým pojetím nevyhovují. V Praze Libni se plánuje nový typ: penzión, členitý třípodlažní dům, kde by si penzisté najímali byty nebo pokoje, s možností společné jídelny, něco na způsob ženských domovů.

EK: Přitom už existující domov toho typu v Thákurově ulici byl zrušen. Dosud tam dožívají jednotlivé babičky, ale ty, které jsou nově přijímány, stěhují se už po dvou po třech do ústavního nábytku.

PROF. BLÁHA: A ten pražský plánovaný je zatím bohužel ojedinělý. Dnes máme v Praze 45 tisíc žádostí o byty, stavějí se bytové jednotky a vše ostatní musí počkat. Vinohradská nemocnice byla zamýšlena původně pouze pro Vinohrady. Od té doby přibylo 100 tisíc lidí, ale ani jedno lůžko. Lidé leží na zemi a ve vanách. Havarijní stav. Přitom značné procento pacientů, 65 %, tvoří právě lidé nad 55 let (před půl stoletím jich bylo jen kolem 20 %). Obdobné je to i v jiných nemocnicích. Dnes už tyto skutečnosti netrápí jen nás gerontology, ale i ekonomy, protože novými zákony o sociálním zabezpečení začaly geometrickou řadou růst náklady na ně. Náklady na nemocné, staré a invalidní si vyžadují ročně asi 26 miliard korun, to je čtvrtina až třetina národního důchodu. To není málo (a bude toho ještě více), ale jsou tyto peníze účelně distribuovány?

Říkáme, že průměrná penze je 750 Kčs, ale tuto sumu drží nahoře jen menšina těch, kdo mají důchody vysoké. Nedávno se penze zvýšily, ale co dnes znamená 700—800 Kčs, pokud člověk zrovna nebydlí na venkově, aby měl naturálie zdarma?

EK: V jiných zemích rostou penze v relaci k růstu cen.

PROF. BLÁHA: U nás na růst cen nejvíc doplácejí právě důchodci, ani když se uplatní nový zákon, nebude se vyrovnání týkat starodůchodců. Ti lidé jsou často vháněni do nedůstojného stavu bezmocnosti. Všechny soukromé životní pojistky, které si zajistili, dokud ještě mohli, byly v r. 1952 zrušeny.

EK: Finanční příspěvek se někdy vymáhá i násilím na dětech, a tím se standard starých stává ještě nedůstojnějším a ubožejším.

HK: Myslím, že přitom celý problém stáří v naší společnosti není jen otázkou nákladů — vždyť ty skutečně nejsou nízké — ale především otázkou koncepce a odbornosti, přičemž odbornost tady znamená porozumění potřebám starého člověka, při stejně velké

7/234/X

bu postavení stárl mohlo být lepší. Velice humánní a promyšlená mi připadala situace v izraelských kibucech. Nejednalo se o důchod nebo penzi, protože kibuc nemá peněžní hospodářství a všechny potřeby svých členů uspokojuje přímo. Starý člověk tam pracuje tak dlouho a tak mnoho, jak má chuť a sílu. Nevyřadí jej tedy kalendář, ale skutečný úbytek sil. Občané kibucu tedy opouštějí práci postupně, bez zbytečných šoků a pocitů náhlé zbytečnosti, postupně, tak, jak jí v mládí nastupovali. Jejich životní úroveň se nijak nemění, žijí stále na stejném místě, mezi svými dětmi a přáteli.

PROF. BLÁHA: Velmi dobře vypadá situace starých lidí také v severských státech, v Anglii, ve Francii a částečně také v Rumunsku a na Ukrajině. U nás by se mi zdálo velmi výhodné, kdybychom namísto starobních důchodů, a penzí dávali lidem progresivní příděly a posléze úplnou invaliditu. To znamená: měli bychom jim nahrazovat ztrátu výdělečnosti — zprvu částečně pak zcela. Zcela zřejmé je však to, že pouhé tzv. sociální zabezpečení prostě nestačí; musíme dělat účinnou sociální politiku. Po r. 1949 jsme se začali domnívat, že budováním socialismu budou všechny sociální otázky vyřešeny. Z kateder sociálního lékařství a sociální hygieny se staly „katedry organizace zdravotnictví, byly zrušeny školy pro sociální pracovnice! Vysoká sociálně, právní, ačkoli se ukázalo, že naopak v socialistické společnosti se musí řešit sociální otázky v daleko větší míře než v kapitalismu, a že sociální péče je jedním ze základů sociální politiky. Zorganizování zdravotní služby po válečné destrukci bylo tehdy aktuálním úkolem v Sovětském svazu a my jsme přejali jejich pojetí. Dnes už i v Sovětském svazu se opět restaurují katedry sociální hygieny a sociálního lékařství, a tak se i my vracíme k těmto pojmům. Zanedbáním sociální politiky jsme se však dostali v gerontologii do stejného stavu jako v bytovém fondu nebo v komunikacích.

HK: Odkud by se tedy mělo začít?

PROF. BLÁHA: ÚV KSČ dal příkaz ČSAV k vypracování vědeckého podkladu péče o staré lidi. Byla vytvořena zvláštní panelová komise, která má pro prezidium ČSAV vytvořit podklady. Vědecká rada ministerstva zdravotnictví, Státní úřad sociálního zabezpečení a Státní populační komise se vytvořily zvláštní gerontologické komise, ačkoliv před deseti lety, když jsme o těchto věcech začali mluvit, nechtěly o ničem slyšet.

HK: Cožpak to jsou stále tytéž lidé?

PROF. BLÁHA: Ano. Dnes běží o dvě koňské hlavy dopředu. Je to tím, že problém se už začíná cítit materiálně. Co tedy považuji za nevyhnutelné: Měl by být vytvořen stálý nadresortní a mezirezortní orgán. Měla by tam být zastoupena sociální péče, zdravotnictví, výstavba, finance, kultura, národní výbory, komunikace atd. Tento komplexní orgán by pak dával podklady pro jednotlivá resortní a vládní opatření a zejména pro komisi pro životní úroveň.

Tak, jako se Státní populační komise stará o děti, měl by pečovat někdo o staré lidi.

Hovořily se: Eda Kriseová
Helena Klimová

LITERÁRNÍ NOVINY, č. 37/67, 15. září 1967, str. 7.

PRÁCE, 21. září 1967, str. 2.

Ještě recidiva?

Ve včerejších novinách jsme se zmínili o tom, že z Prahy do Curychu odletěl Ivan Dotlich syn zemřelého pana Šindara, a že tak bylo prostřednictvím Mezinárodního červeného kříže umožněno, aby se připojil ke své rodině.

Člověk už neví, co si má myslet — i tato věc dala některým rakouským listům záminku k protičeskoslovenským útokům. Opět se oprášily výrazy „zvláštní hranice", „honička na lidi" a „železná opona", které byly hojně používány po útěku Šindarů na hraničním přechodu v Českých Velenicích. Lid Expres si zase demagogicky zfalšoval a čs. policistou pověsil a lidskosti, a jeho komentátor se dále snažil zasáhnout do našich vnitřních věcí; pokud prý čs. orgány výslovně nepožádají, že pohraničníci už nebudou používat zbraní, měli by se návrat Šindarova syna k rodině považovat za manévr.

Také další noviny, například Volksblatt, deník vládní strany ÖVP, nebetřily silnými výrazy: žasly nad tím, že rakouské ministerstvo vnitra nepovolilo okázalosti při příletu mladého Šindara na vídeňské letiště.

Proti tomu oficiální list Wiener Zeitung se omezil na věcná informování, převzaté částečně také od Československé tiskové kanceláře, a Die Presse konstatovala, že to bylo „přinejmenším moudré rozhodnutí Prahy", poté, co kancléř Klaus vzal na vědomí čs. odpověď k rakouské notě. Zmiňuje se také o slovech Šindarova syna, že při pokusu o útěk v Českých Velenicích nebyl zraněn, jak tvrdil rakouský tisk, a že se mu v dětském domově vedlo dobře.

Jak se tedy zdá, prosazuje se už také v části rakouského tisku názor, že nenávistné kampaně rozhodně nepostoupí dobrým vztahům mezi sousedy, což je samozřejmě i v rakouském zájmu.

oj

PRAGUE NEWS LETTER, 16 September 1967, str. 1. a 4.

8/234/X

U. S. POSES CZECH TRADE OBSTACLES

NO SIGN OF ENDING DISCRIMINATION

Since last October when President Johnson began to speak about his government's good will for improving its relations with the socialist countries, this slogan has become a popular subject of U.S. politics. However, there's an old Czech saying about "nice words not backed by deeds".

Undoubtedly the United States which has lagged far behind the West European states in terms of trade contacts with the socialist countries, doesn't want to stay behind indefinitely. However, it has not yet taken any decisive steps to change this situation. In spite of a slight improvement in U.S.-Czechoslovak trade relations in recent years, the United States has not yet cancelled the discriminatory measures which other capitalist countries have long ago ceased to employ against us. Among other things, the U.S. still refuses to implement the most-favoured-nation clause in relations with us, although we are fully entitled to it as members of GATT (General Agreement on Tariffs and Trade).

The U.S. Government in 1951 cancelled its obligations towards Czechoslovakia with the result that the highest import tariffs have been imposed since then on this country's exports to the U.S. In the case of many products, the duty paid by American importers of Czechoslovak products is 100% higher than that paid for goods coming from other countries. It is obvious that under these conditions American importers give preference to goods with lower import duties, even though their quality and other characterictics make them comparable to Czechoslovak products.

NOT BOUND BY OBLIGATIONS?

This necessarily brings about a distortion of our trade with the U.S., since our exports to that country must be limited to those products for which the difference in duty is less sharp. The U.S. Government's attitude is quite unique and in conflict with the generally acknowledged principles of GATT.

Now the discrimination against Czechoslovak exports to the U.S. will even be increased in connection with the recently concluded Kennedy Round in the GATT. This resulted in an agreement to reduce by an average of 33—35% the import duties on a number of industrial and agricultural products representing some 80% of the volume of world trade, or 40 thousand million dollars. In some cases, the duty will be cut by as much as one half.

Since Czechoslovakia is a member of GATT, this agreement will also be applied, in accordance with the most-favoured-nation clause, to imports of Czechoslovak goods on the markets of the other member countries, with the exception of the U.S. where importers of Czechoslovak goods will continue to pay the highest tariff duties, as they have since 1951. This will make the access of Czechoslovak products to the American market even more difficult.

If President Johnson's announcement is to be taken seriously that the aim of the U.S. is not to continue the cold war but to end it, then his government should at least stand up in matters of trade to the obligations it has assumed as a member of international organisations such as GATT, and stop its discrimination against Czechoslovakia.

Such a step would undoubtedly help to increase trade exchanges, since the conditions for such exchanges would be placed on a normal footing equal to that of other partners. This would encourage Czechoslovak enterprises to seek more lasting trade contacts, invest larger sums in advertising Czechoslovak products and provide servicing and take additional measures for improving mutual contacts. Among other things this would make it possible to offer a broader assortment of Czechoslovak goods instead of the existing narrow and distorted selection. On the other hand, such a normalisation would certainly help to increase the interest of Czechoslovak industry and trade in imports from the U.S. and possibly in various forms of co-operation, sales and purchases of patents, licences, etc.

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 261. a

9/234/X

V. SJEZD DOSLOVA PŘEDE DVEŘMI

ADOLF HRADECKÝ

Stále se zdálo, že do dne zahájení V. sjezdu našeho Svazu je ještě daleko. A pojednou — toto číslo našeho časopisu je poslední, které zastihne ještě předsjezdové období. Příští číslo (10.) budeme rádi, když zcela za teplo rozdáme sjezdovým delegátům, a to ještě kdovíl A tak máme poslední příležitost sdělit naší novinářské veřejnosti, co a jak je připraveno, čím se v těchto dnech orgány Svazu zabývají. (Říkám-li „v těchto dnech", tak tedy zcela konkrétně: 6. září).

1. Zpráva o činnosti celého Svazu o rozsahu 124 strojových stránek je v tiskárně a v prvním týdnu října bude rozesílána delegátům a hostům sjezdu. Ve zprávě jsou snesena fakta a čísla o práci ústředního výboru, předsednictva, sekretariátu — pochopitelně i obdobně o práci slovenských svazových orgánů —, krajských organizací, komisí předsednictva, velkých pražských klubů a sekcí, o výchovné činnosti, péči o zvýšení informovanosti, zahraničních stycích, rekreaci, vydavatelské činnosti, Žurfondu atd. Účastníci sjezdu budou mít co číst a bude dobře, když budou číst pečlivě, protože hlavní sjezdový referát se k minulé činnosti bude vracet jen v těch případech, kde šlo o problémy, které buď zůstaly nerozřešeny nebo v nových podmínkách se dostávají do zcela nového světla. Zpráva o činnosti od IV. do V. sjezdu by si však vůbec zasloužila, aby nezapadla do knihoven či redakčních a osobních archivů, protože nejenom obráží tu velkou kvalitativní změnu, která v práci Svazu nastala, ale především proto, že prokazuje nejrůznější formy iniciativy, kterou je třeba využít, přenést z jednoho kraje do druhého, zobecnit pro práci všech klubů, sekcí, komisí, volených orgánů atd.

2. Byla dokončena práce na první verzi hlavního sjezdového referátu, který obsáhne stanoviska dosavadního ústředního výboru k řadě problémů novinářské práce a konkrétní doporučení pro sjezdová jednání. Po projednání této první verze v předsednictvu Svazu (12. září), bude práce na referátu pokračovat tak, aby jeho druhou verzi mohl posoudit ústřední výbor, který je svolán na 22. září. Podle plánu příprav V. sjezdu se předsednictvo a ústřední výbor sejdou ještě jednou těsně před sjezdem k závěrečnému posouzení a schválení všech materiálů předkládaných sjezdu. Které materiály to budou — kromě zprávy o činnosti rozhodnou včas svazové orgány.

Na základě zkušenosti červnových a červencových schůzí v redakcích, klubech a sekcích, krajských konferencí, i na základě některých doporučení řady aktivistů, kteří nabídli své síly pro přípravu sjezdu, zdá se být potřebné doporučit sjezdu, aby projednal a přijal kromě závěrečného usnesení i tři zvláštní dokumenty či rezoluce k těmto otázkám: a) k výchovné činnosti Svazu a poslání novinářského vysokého školství, b) k problematice kritiky v tisku vůbec a funkci kritické publicistiky, zejména s přihlédnutím k příslušným paragrafům tiskového zákona; c) k poslání Svazu na úseku péče o novináře, především na základě výsledků ankety o stavu kvalifikace, sociálním a zdravotním stavu novinářů.

Jestli svazové orgány rozhodnou doporučit sjezdu k projednání podobné dokumenty, bude třeba zřídit na sjezdu k jejich dopracování zvláštní sjezdové komise. Když už je zde řeč o anketě, je třeba říci, že návratnost byla sice menší než jsme očekávali (36,6 %), ze Slovenska dokonce velmi nízká (21,4 %), přesto došlé odpovědi tvořily základ pro skutečně reprezentativní výsledky. V těchto dnech je první část ankety (kvalifikace, sociální stav) zpracována početně do tabulek a pokračuje práce na jejich zhodnocení, druhá část ankety (zdravotní stav) je zcela hotova včetně vyhodnocení a doporučení. Nechci předcházet konečné závěry celé ankety, které budou předloženy sjezdu, ale nemohu se zdržet poznámky, že zejména výsledek zdravotnické části je alarmující a v některých bodech drtivý, i když — po pravdě řečeno — odpovídá našim očekáváním, že zdraví novinářů v celkovém průměru je špatné či velmi vážně ohroženo.

3. Na sjezd byl zatím zvolen ne zcela úplný počet delegátů, odpovídající počtům členů Svazu. Je to dáno tím, že několik set členů se samo a dobrovolně zbavilo svého práva volit delegáty a být volen delegátem na sjezd proto, že neplnilo své členské povinnosti, především neplatí příspěvky. Je smutné, že jde pře-

vážně o kolegy, jimž 20 či 30 Kčs ročně na členských příspěvcích je zcela určitě nesnížilo životní úroveň. Máme snahu tyto nedostatky odstranit, neboť chceme, aby na sjezdu byl takový počet delegátů, který odpovídá procentuálně počtu členů Svazu.

4. Předsjezdové diskusi byl předložen návrh nových stanov Svazu. Žel, mnoho připomínek k němu nepřišlo. Některé jsem připomněl v předešlém čísle Novináře (šlo především o připomínky ze schůzí a konferencí), jiné byly diskutovány na stránkách časopisu. Výsledek diskuse projednají orgány Svazu a jako návrh ústředního výboru předloží sjezdu. Jistě, že i na sjezdu bude možno se k návrhu stanov vyjádřit, a bylo by to jenom dobře, protože stanovy jsou jakýmsi základním zákonem struktury Svazu, jeho orgánů a především jeho charakteru.

5. Revizní komise skončila svou práci ve všech krajských organizacích a v těchto dnech usedla nad účty, vydáními, příjmy ústředí Svazu. I ona bude se svou prací hotova včas.

Do zahájení V. sjezdu tedy mnoho času nezbývá a práce je ještě dost. A to máme před sebou i Den tisku, který dostává letos zvláštní význam, zejména v souvislosti s přípravou V. sjezdu. A navíc očekává naše slovenské kolegy již ve dnech 3. a 4. října II. sjezd jejich národní novinářské organizace.

Úsloví „práce jako na kostele" je v našem případě zcela namístě.

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 261. a 262.

REPORTÉR, č.18/67, 8. - 22.září 1967, str. 1.

DOPISY

NENÍ ANARCHISTA

(REPORTÉR č. 10. „Dva, tři... další Vietnamy?")

Čtenáře i redakci Reportéra bude zajímat vyjádření majora Raula Castra, druhého sekretáře ÚV KS Kuby v projevu k absolventům třetího kursu nejvyšší základní školy, generála Maxima Gomeze dne 22. července 1967 k článku Reportéra. Projev otiskl havanský deník Granma 30. července. P. K. Praha

Granma

La Habana, 30 de julio de 1967

El principio por el cual se rigen los imperialistas: Todo lo que yo hago contra los pueblos es bueno; todo lo que hagan contra mí los pueblos es malo.

Esa es una de las razones de por qué el compañero Che Guevara habla de varios Viet Nam. Por eso no está de más que, aprovechando la ocasión, les conteste muy respetuosamente a los periodistas checoslovacos, que en la revista quincenal "Reporter" que es publicada por la U. de P. Ch. comparan al compañero Guevara con los anarquistas de Bakunin lamentándose de tanta muerte y destrucción que tantos Viet Nam traerían aparejados al mundo. Al autor de dicho artículo le contestamos que por estas razones que expresamos aquí de cuatro muertos por minuto, y los que aumentarán en el futuro, vale más morirse peleando que morirse en esta forma. Y de paso, rechazamos totalmente el calificativo de anarquista imputado al compañero Guevara.

„Imperialisté se řídí zásadou: všechno co já dělám proti národům, je dobré; všechno, co národy dělají proti mně, je špatné.

Toto je jeden z důvodů, proč soudruh Che Guevara mluví o několika Vietnamech. Proto není zbytečné, že využívaje příležitosti, odpovím velmi uctivě československým novinářům, kteří ve čtrnáctideníku „Reportér", který je vydáván Svazem československých novinářů, srovnávají soudruha Guevaru s bakuninskými anarchisty a lamentují nad tolikerou smrtí a zničením, kterých by tolik Vietnamů přineslo světu. Autorovi zmíněného článku odpovídáme, že z těchto důvodů, které jsme zde uvedli, když jsme mluvili o čtyřech mrtvých za minutu, kteréžto počet se v budoucnu zvýší, je cennější zemřít v boji než umírat touto formou. A mimochodem odmítáme zcela označení anarchista, jež je soudruhu Guevarovi přičítáno."

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 263. a 264. 11/234/X

DISKUSE

SVAZ a naše profesionální zájmy

Můžeme se nad tím pozastavit nebo podivit, ale jsou u nás novináři, kteří přesto, že v období mezi IV. a V. sjezdem našeho Svazu nastal podstatný obrat v činnosti novinářské organizace, obrat k lepšímu ve smyslu kvalitativním a kvantitativním, budou tvrdit: „K čemu nám je Svaz, nač potřebujeme tuhle organizaci?" V době, kdy se všechno změnilo, přežívá v názorech některých skupin novinářů starý přístup. Nedovedli postihnout změny a nově se orientovat v činnosti SČSN, a proto ani nepodporují zárodky nového v činnosti novinářské organizace. Dokladem je ne zrovna ideální příspěvková morálka, slabá činnost některých redakčních důvěrníků atd. Naproti tomu růst aktivity zaznamenávají krajské organizace a nově vznikající kluby a některé sekce.

V uplynulém čtyřletém období činnosti svazových orgánů, jež budou ze své práce skládat na V. sjezdu účty, se došlo postupně k přesvědčení, že novinářská organizace napříště nemůže vystupovat pouze jako ideová a tvůrčí organizace, že zároveň s tím musí být i o r g a n i z a c í z á j m o v o u. Tento názor vyjadřuje i první článek návrhu nových stanov, kde se praví: „Svaz československých novinářů je ideově tvůrčí a zájmovou dobrovolnou společenskou organizací novinářů Československé socialistické republiky."

Jde tedy o to, vyjasnit si a sjednotit se na správném výkladu tohoto termínu, na tom, jaké vlastně máme my novináři společné profesionální zájmy, jež je třeba hájit a prosazovat, aby se rozvíjela tvůrčí novinářská práce a zabezpečoval vzestup prostředků masové komunikace. Neboť právě v tom, co ten který novinář od své novinářské organizace očekává, se značné rozcházíme. To je také zdrojem dost častých otázek: nač potřebuji novinářskou organizaci?

V uplynulém období jsme byli svědky značného z á j m u o č l e n s t v í v SČSN a přílivu nových členů. Na druhé straně jsou dlouholetí novináři, kteří mají pochybnosti o účelnosti svého členství. Zájem o ně byl velmi patrný mezi publicisty mimo svazek redakce, mezi spolupracovníky tisku, rozhlasu a televize, mezi mladými novináři. Nezájem je cítit zejména u dlouholetých novinářů ve větších redakčních kolektivech nebo tam, kde sotva může nějaký kolektiv vzniknout — v časopisech s dlouhodobou periodicitou. Rozdíl tedy bude v tom, co kdo od Svazu očekává, do jaké míry Svaz pro svou činnost potřebuje.

Publicisté mimo redakční svazky a mladí novináři postřehli, že členství ve Svazu jim usnadňuje zejména přístup k informacím. Systém tiskových konferencí a besed na půdě Svazu se v posledních letech rozrostl a stal se nepostradatelnou pomocí. Dlouholetý zkušený novinář to tolik necítí, má dostatek vlastních zdrojů informací a informátorů, má přístup k různým pramenům, může se bez této pomoci Svazu obejít.

Rovněž pokud jde o ideové a tvůrčí otázky, jež se mají řešit na půdě Svazu, vzniká obdobná situace. Ideové a tvůrčí problémy se často řeší na redakčních poradách, schůzích stranických organizací v redakcích, redakce si organizují semináře, přednášky, obsah novin nebo relací se zhodnotí atd. Člen pracující v takovém kolektivu má možnost se ideově vyžít, uplatnit své myšlenky a názory, prosazovat je a zase korigovat podle názorů druhých. Od novinářské organizace tedy očekává cosi jiného.

Každá společenská organizace je tím platnější, čím pružněji a rychleji dovede vystihnout změny, k nimž v oblasti jejího působení dochází, a na jejich základě hledat nové formy a případně nový obsah své činnosti. I pro SČSN zřejmě tato situace nastává — výrazem toho je již ona změna v prvním článku návrhu stanov, k níž jsme dospěli.

Dalším neméně důležitým faktem je konzultativní statut Svazu ve věcech rozvoje masových informačních prostředků a v otázkách práce novinářů, který zakotvil nový tiskový zákon. Posléze k tomu musíme přičíst i vznik novinářského fondu (jako součásti Českého literárního fondu) a z toho vyplývající možnosti.

Ale vraťme se k oněm zájmům, k otázce jejich výkladu. Běžně — a je to již léta — se připomíná, že dříve bylo „aspoň kafe a jízdenky". Tohle připomínání žádný nemyslí doslovně, jde spíš o obraznost, že by i dnes měl člen Svazu, každý člen, jaksi hmatatelně cítit, co pro něj novinářská organizace znamená. N e j d e a n i t a k o v ý h o d y, j a k o o u s n a d n ě n í p r á c e.

V novinářském povolání hraje důležitou úlohu telefon, dopravní prostředek, prostě spojení zajišťující rychlost a přesnost v předávání informací. Jenomže tady všude, kdy novinář žádá spojení, když obstarává letenku, jízdenku, je na tom stejně jako kdyby zastupoval jenom svůj osobní zájem. A přece je v tom rozdíl jet k příbuzným nebo cestovat na místo události, aby bylo možno poskytnout informace široké veřej-

nosti. Vzhledem k našim poměrům je na tom cestující k příbuzným ve výhodě: on si může jízdenku s místenkou zajistit dlouho předem, novinář si událost naplánovat nemůže, až na některé výjimky. Měla by tu tedy být určitá možnost a úkolem Svazu bude dokázat institucím, jaký význam má pro rozvoj žurnalistiky, aby novinář byl včas na místě děje a mohl rychle získat spojení se svou redakcí.

Jsou ovšem ještě další a podstatnější profesionální zájmy novinářů. Např. pracovní prostředí jistě ovlivňuje jak tvůrčí činnost, tak zdraví. Ale kolik našich soudruhů pracuje v podmínkách neodpovídajících stanoveným normám, to jsme ještě nezjistili a nealarmovali. Svaz již má určitou úlohu v platových otázkách. Ukazuje se však stále více naléhavě potřeba zkoumat otázku důchodového zabezpečení novinářů vzhledem k náročnosti povolání; čím to je, že tak mnoho novinářů odmítá ve stanovený čas odejít do důchodu či proč jich tak málo důchodového věku dožije.

Zájmy novinářů nutno vidět i ve směru utváření honorářové politiky, autorských práv, možností tvůrčí dovolené a usnadnění v cestování do zahraničí. Pro jejich práci má nemalý význam materiálně technický rozvoj, jak budou vzrůstat kvóty papíru, jaké stroje a jakou techniku kdy nakoupíme. V těchto otázkách, jež ohraničují tak často prostor tvůrčí žurnalistiky, se bohužel vliv novinářské organizace neprosadil, v tom jsme na počátku úsilí. Samozřejmě že tu jsou jiní, silnější a významnější činitelé, ale proč by náš Svaz neměl mít stanovisko, a často oponentní, k věcem určujícím perspektivy tisku, rozhlasu a televize na léta dopředu?

Druhý a třetí článek návrhu stanov — poslání a úkoly Svazu — poskytují prostor pro rozvoj této činnosti a těchto snah. Je však jisté, že bude třeba rozvinout těsnou spolupráci s odborovým svazem a ROH vůbec. Má-li náš Svaz „spoluvytvářet podmínky pro výchovu, zdraví a společenský život novinářů a zřizovat pro to potřebná zařízení", je třeba vidět, že jeho síly jsou omezené a že se neobejde bez pomoci odborového svazu, jehož jsme všichni členy — a který bohužel věnoval novinářské profesi dosud tak málo.

Máme-li tedy dobře chápat, co představuje ono slovo „zájmová" organizace, musí nám jít především o prosazení vlivu ve všech otázkách ovlivňujících tak či onak obsah i charakter novinářské profese. Dvacet minulých let ukázalo, že to nemůže dělat nikdo jiný, a nebude-li to Svaz, pak se věci ponechávají živelnému vývoji. SČSN ovšem k takové činnosti musí vybudovat potřebný aparát. Nejde jen o to, aby například zaměstnával právníka a v tom smyslu přebudoval svůj sekretariát, kde by mělo být více politickoodborných sil. Jde tu zároveň o potřebnou a účinnou dělbu práce mezi jednotlivými volenými funkcionáři, o vytvoření nových pracovních komisí, které budou dlouhodobě a systematicky otázky a problémy zájmů novinářské profese studovat a připravovat kvalifikovaná stanoviska. Tady je však třeba říci, že nebylo vždycky dost ochoty takovou prácí vykonávat. Novináři často přikládají větší význam tomu, co právě píší a jak to píší — to je pro ně důležitější než delší, vzdálenější perspektiva a tvorba podmínek pro dobrou tvůrčí práci. Ale zvítězí-li toto pojetí práce Svazu v praxi (nejde jen o stanovy) a doplní-li starostlivost o ideově tvůrčí otázky také péče o zájmy novinářského povolání, stane se Svaz nepostradatelným partnerem mnoha institucí a také přitažlivějším pro své členy.

Jaroslav Diblík

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 263. a 264.

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 265-267. 13/234/X

Jaká členská základna SČSN?

Počet členů SČSN od IV. sjezdu — oprávněji řečeno od ledna 1963 do června 1967, kdy byla statisticky zjišťována členská základna — vzrostl v českých krajích o 573 členy, na Slovensku o 364, celkem o 937 členů. Má tedy Svaz před V. sjezdem 4332 členů. Přitom je třeba si uvědomit, že všichni redaktoři periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků nejsou členy SČSN. Podle statistického zjištění koordinační platové komise SČSN z roku 1966, tj. po ročním působení nové platové úpravy, byla tato úprava zavedena celkem u 4539 redaktorů, novin a časopisů, ČTK, Čs. rozhlasu a Čs. televize. Diference mezi počtem organizovaných novinářů a redaktorů v pracovním poměru placených podle redaktorské vyhlášky je způsobena především tím, že se členy SČSN mohou stát začínající redaktoři až po dvouletá čekatelská lhůtě. Rozdíl bude ještě větší, když odečteme z členství ve Svazu novináře důchodce, všechny pracovníky tiskových oddělení veřejných orgánů, na které se redaktorská platová úprava nevztahuje, a několik desítek významných externích publicistů, kteří byli podle čl. IV. odst. 2, b a c stanov za členy SČSN přijati.

Tento úctyhodný počet novinářů i organizovaných členů SČSN nutí zamyslit se nad tím, jaká má být členská základna naší novinářské organizace. V předsjezdové diskusi na schůzích v redakcích a na konferencích se hovořilo o tomto problému z hledisek dosti protichůdných. Na jedné straně byly vzneseny požadavky na přestavbu Svazu ve výběrovou organizaci, na druhé straně pak se požadovalo opětné zavedení povinného členství pro všechny novináře. Rovněž se doporučovalo zpřísnit podmínky přijímání nových členů a naopak zase zrušit čekatelskou lhůtu. Ojediněle byl požadavek, aby za členy Svazu byli přijímáni i dopisovatelé místního tisku, za nějž se však postavila celá konference novinářů Středočeského kraje. S těmito požadavky a názory se bude muset vyrovnat komise pro přípravu návrhu nových stanov Svazu.

Zabýváme se však na základě dřívějších zkušeností a současných podmínek, nakolik jsou ty které požadavky odůvodněné. Pokud jde o zavedení povinného členství, je tento požadavek v rozporu s ustanovením tiskového zákona, že Svaz je dobrovolnou společenskou organizací; proto jeho prosazení by vyžadovalo nejen změnu ve stanovách, ale přímo v ustanovení zákona. Svaz by pak musel dostat opět charakter veřejnoprávní organizace s organizačním řádem schvalovaným vládní vyhláškou. S upevňováním socialistické demokracie v našem státě jsme charakter takové organizace opustili již na II. sjezdu SČSN v roce 1957. Návrat k němu po deseti letech by bylo vlastně popřením zásad, na nichž se v posledních letech rozvíjel i náš Svaz.

Požadavek na přeměnu Svazu ve výběrovou organizaci se zdá poněkud nedomyšlený. Vždyť SČSN jako organizace novinářů z povolání je v podstatě organizací výběrovou, neboť orgány Svazu mají podle stanov možnost odmítnout přijetí za člena toho, kdo nesplňuje podmínky členství. Kritéria pro přijímání nových členů jsou obecně určena stanovami Svazu a podrobněji rozvedena ve směrnicích vydaných ÚV SČSN. Dokud měl Svaz charakter pouze ideově tvůrčí organizace novinářů, byly činěny pokusy rozšířit jeho členskou základnu i o tzv. nakladatelské redaktory, tj. redaktory neperiodických publikací, dále o režiséry zpravodajského filmu a různých televizních programů. Jestliže někdo z novinářů, členů SČSN, přešel na některou z těchto funkcí nebo na jinou nenovinářskou činnost a požádal o ponechání členství ve Svazu, pak musel prokázat svou další publicistickou činnost v tisku nebo v jiných hromadných informačních prostředcích. Podobně je tomu i u těch členů, kteří přešli na řídící funkce v tiskových odděleních veřejných orgánů. Nenovináři ve stejných funkcích, pokud neprokáží dlouholetou významnou publicistickou činnost, nejsou však za členy Svazu přijímáni. Diskutabilní je možnost přijímat za členy i významné publicisty jiné než novinářské profese. Jsou to zcela výjimečné případy, které předsednictvo ÚV SČSN zvláště pečlivě zkoumá, a přijetí takového publicisty za člena SČSN považuje za projev uznání jeho dlouholeté a soustavně angažované publicistice. Mnohdy se snaží využít této výjimky i osoby, jejichž publicistická činnost jak co do kvality, tak i kvantity, je pochybná, aby se mohly podílet na různých materiálních výhodách plynoucích z členství ve Svazu. Zvláště nyní, kdy se SČSN podle tiskového zákona stává nejen ideově tvůrčí, ale i zájmovou organizací novinářů z povolání, měl by se velmi pečlivě vážit i výběr jejího členů.

Proto je zcela oprávněný požadavek zpřísnění podmínek přijímání nových členů Svazu. Dosavadní směrnice pro přijímání mají určité mezery zejména při zkoumání kvalifikace a rozsahu tvůrčí činnosti redaktorů v pracovním poměru. Často stačí potvrzení redakce, že dotyčný pracuje jako redaktor v redakčním svazku některého z hromadných informačních prostředků, aniž se již zkoumá charakter jeho činnosti. Kromě potvrzení redakce o správnosti údajů uvedených v přihlášce měli by se k návrhu na přijetí vyjadřovat i redakční důvěrník. Tím by nesporně vzrostly i význam a autorita redakčního důvěrníka. Vzhledem k tomu, že by

bylo správné hned od samého začátku zapojit začínající redaktory do života Svazu, neměla by se požadovat k přijetí za člena dvouletá čekací lhůta. Mělo by se ponechat na vůli šéfredaktora, kdy sám doporučí začínajícího redaktora k přijetí za člena SČSN. Naproti tomu by se mělo stanovit, že opustí-li začínající redaktor zaměstnání v redakci během jednoroční praxe, ztrácí automaticky členství ve Svazu, které se obnoví jen na základě podání nové přihlášky.

Ponechání členství ve Svazu novináři, který přestal pracovat jako redaktor v periodickém tisku anebo v jiném hromadném informačním prostředku, ale je dále publicisticky činný jako tzv. novinář na volné noze, mělo by být uznáno až nejméně po pětiletém nepřetržitém členství ve Svazu. Jde totiž o zvláštní kategorii novinářů, jejichž činnost mimo redakční svazek vyžaduje značné novinářské schopnosti a dlouholeté životní zkušenosti, pohotovost a použitelnost pro zvláštní úkoly nabídnuté jim redakcemi. Při dnešní honorářové politice není snadné si touto činností vydělat na slušné živobytí pro sebe a rodinu, jak o tom psal Petr Kettner v článku O postavení volných novinářů (Novinář č. 5/67). Svaz by měl této kategorii svých členů věnovat zvláštní pozornost a pomoci jim vytvářet dobré a přiměřené pracovní podmínky. Především půjde o to, zabezpečit jim základní sociální podmínky, tj. účast na nemocenském a důchodovém pojištění. V době, kdy se tvořil zákon o sociálním pojištění, měl SČSN povinné členství redaktorů a neexistovala tehdy ani kategorie členů tzv. novinářů na volné noze. A proto na rozdíl od Svazu čs. spisovatelů a jiných uměleckých svazů nebylo SČSN přiznáno právo poskytovat svým členům mimo pracovní poměr nemocenské a sociální dávky. Je ovšem také pravda, že ti členové, u nichž se projevil literární talent přesahující rámec jejich redakční práce, když opustili redakci novin nebo časopisu, přešli do Svazu spisovatelů, kde se jim dostalo i jiných výhod než jen sociálního zabezpečení. Dnešní účasti novinářů na Žurfondu vznikají i pro tyto členy Svazu nové podmínky k rozvinutí novinářských talentů a půjde jen o to, dosíci změny vládní vyhlášky, aby i SČSN mohl pro ně zajišťovat výplatu nemocenských a sociálních dávek.

Zbývá ještě dodat několik poznámek k otázce členství dopisovatelů místního tisku v SČSN. Na jiném místě píše v tomto čísle Novináře s. Cafourek, že Svaz čs. novinářů se chová macešsky k dopisovatelskému hnutí, které prý podceňuje, a že holubáři a zahrádkáři mají u svých zájmových organizací větší zastání než dopisovatelé u SČSN. Domnívám se, že tato kritika není oprávněná, neboť SČSN není organizací dopisovatelů, ale novinářů z povolání. To ovšem neznamená, že by Svaz práci dopisovatelů pro místní tisk podceňoval a nesnažil se jim pomáhat při zvyšování kvalifikace pro jejich dopisovatelskou činnost. Vždyť krajské organizace SČSN každoročně pomáhají organizovat krajské a okresní školy pro redaktory místního tisku i dopisovatele a na řadě z nich přednášejí lektoři ústředního výboru Svazu.

Avšak práce s dopisovateli je především věcí redakce, pro niž pracují. Není pochyb o tom, že každá redakce, ať krajského listu nebo okresních a závodních novin, se snaží vybudovat si nejen dobrý aktiv stálých odborných spolupracovníků, ale i široký okruh stálých dopisovatelů z průmyslových a zemědělských závodů oblasti své působnosti. Pečuje o ně a chrání je jako důležitý nástroj tvorby pohotových a živých novin. V řadě případů, kdy se u dopisovatele projeví novinářský talent, je mu nabídnuto místo redaktora v redakci, pro niž pracoval, a pak mu nic nebrání v tom, aby se stal jako novinář z povolání i členem SČSN. Ale většině dopisovatelů nejde o to, aby měnili svou dosavadní profesi, která jim často vynáší víc, než činí plat kvalifikovaného redaktora, za místo novináře začátečníka. Někteří z nich se totiž domnívají, že jejich úspěšná dopisovatelská činnost je opravňuje stát se členy novinářské organizace. Zapomínají, že jde o organizaci novinářů z povolání a že to, co mělo být podle stanov přijatých na IV. sjezdu SČSN výjimkou, nelze uplatňovat jako obecnou zásadu pro všechny. Zkušenosti z uplynulého období ukázaly, že ustanovení o možnosti přijmout za člena Svazu i významného dopisovatele nebylo zcela uvážené a že kritéria, koho považovat za významného dopisovatele, se zpravidla podstatně lišila při hodnocení jeho členské přihlášky krajským výborem Svazu a ústřední přijímací komisí předsednictva ÚV SČSN. Zamítnutí takové přihlášky pak způsobilo pochopitelně i rozladění jak u dopisovatele, tak u krajského výboru. Proto také bylo toto ustanovení z návrhu nových stanov Svazu vypuštěno.

Karel F. Zieris

NOVINÁŘ, č.9/67, září 1967, str. 265-267.

NOVINÁŘ, č. 9/67, září 1967, str. 287.

15/234/X

Pohled na registraci

O registraci tisku, zdá se mi, se hodně mluvilo a napsalo mnoho článků v novinách, ale mnohdy hlavního účelu nebylo dosaženo.

Když nyní s odstupem času hodnotíme, jak tato věc byla zabezpečována našimi svazovými orgány, pak si musíme přiznat, že se řešily věci tak, aby — jak se lidově říká — „vlk se nažral a koza zůstala celá". Abych byl konkrétní, budu hovořit přímo o našem závodním časopise Valcíř, který měl to štěstí, že nebyl zastaven.

Dnes po skončení registrace vidíme, že ty časopisy, které měly být zrušeny a jejich vydávání zastaveno, vycházejí dále a že mnozí redaktoři tvrdí, že si to doslova „vyboxovali". Je zde zbytečná honba za inzeráty, aby časopis byl stůj co stůj rentabilní, ale obsahová stránka časopisu se jen málo zlepšuje. Kde jsou ty naše zásady, které byly zakotveny v usnesení ÚV KSČ o stranickém vedení tisku a v jiných dokumentech, když nakonec se jimi neřídíme, a řešíme věci zcela jinak?

Skutečnost je taková, že dnes je v tom chaos, který pociťujeme v tiskárně Rudého práva v Ostravě, protože řada časopisů zvýšila svůj rozsah na úkor těch časopisů, které měly zaniknout, a tiskárenská kapacita nestačí krýt všechny požadavky. Proto mezi redaktory místního tisku převládá názor, že s tou registrací to byl jen takový manévr, aby se zdůvodnilo zdražení výroby tisku o 100 procent, což se provedlo téměř všude hladce, ale kvalita služeb se dále zhoršila.

Redaktoři místního tisku v den lámání svých časopisů čekají v tiskárně jako prosebníci, kdy na ně přijde řada, a mnohdy se také stane, že jejich časopisy vycházejí s jednodenním zpožděním. Naprosto nelze hovořit o tom, že by zákazník byl pánem, i když za poskytované služby platí dvojnásob. Z toho vidíme, jaké má důsledky to, když nová soustava řízení se zavádí polovičatě, kdy každý chce pro sebe získat určité výhody na úkor toho druhého.

K čemu nám budou všechny ty morální kodexy, když v praktickém životě dovedeme obejít všechna dobrá usnesení a v mnoha případech i tiskový zákon. Je tu vůbec nějaká záruka toho, že sebelepší morální kodex nám pomůže vyřešit tyto problémy? Já si myslím, že není, protože ty největší morální problémy jsou v novinářích samých. V době, kdy velmi málo lidí věří tomu, že s poctivostí nejdál dojdeš, a naopak desítky příkladů nás přesvědčují o tom, že jsou to právě ti nejdrzejší, kteří si dovedou vše „vyboxovat", je opravdu těžko zamýšlet se nad nějakými kodexy novinářské činnosti a práce.

Potřebujeme všichni morální kodex a tím více v dnešní době, ale problém je v tom, zda tento kodex bude účinný a zda změní naše jednání a činy. Já si myslím, že nikoliv a že daleko prospěšnější bude zamýšlet se nad praktickou činností té které redakce a novináře, o kterém se v širokém okolí dobře ví, že zásady etiky porušuje, jaký je styl jeho práce apod.

Když novinářský kodex, pak musíme mít jistotu, že jej budou všichni novináři uznávat a respektovat, ale zatím, jak je vidět, je lépe spoléhat na silné lokty a pěsti.

Václav Pastor,
vedoucí redaktor
závodního časopisu Valcíř,
Frýdek-Místek

NOVÁ MYSL, č.19/67, 19. září 1967, str. 3-7.

JAROSLAV KOŘÍNEK — LADISLAV TOMÁŠEK

16/234/X

VEDOUCÍ ÚLOHA KOMUNISTICKÉ STRANY A ZÁKLADNÍ PROBLÉMY DEMOKRACIE

Rozvoj socialistické demokracie není samoúčelnou záležitostí. Chápeme jej jako 'edno ze základních politických dynamických, hybných sil všestranného rozvoje naší společnosti, jako politickou formu i zdroj široké spontánní politické iniciativy socialistického člověka v nových mezinárodně politických a vnitropolitických podmínkách.

Socialistickou demokracii koncipujeme jako kategorii politickou a historickou. Lenin neiednou poukazoval na demokracii jako na realitu, jejíž povaha je třídní. Demokracii rozuměl konkrétně historický poměr tříd k politické moci, ztělesňované státem, jako třídní ormu účasti na politickém řízení. Boj dělnické třídy, vedené komunistickou stranou, v podmínkách kapitalistického zřízení, pojatý jako boj za demokracii, ztělesňoval zápas za „rozbití" systému buržoazní demokracie, za rozmetání buržoazního státu. Konkrétně historické a třídní pojetí demokracie je základním metodickým a světonázorovým vodítkem při analýze demokratizačního procesu ve světě i u nás, světonázorovou a obecně metodickou základnou pro pojetí vnitrostranické demokracie.

Rozvoj socialistické demokracie u nás posuzujeme ze strategické základny sbližování základních tříd, ze zorného úhlu tvorby, upevňování a prohlubování jednoty našeho lidu vedeného komunistickou stranou. Dále rozumíme vývojem socialistické demokracie tvorbu základního předpokladu pro všeobecnou iniciativu mas, bez níž si nelze představit všestranný, intenzivní rozvoj naší společnosti, bez níž je nemyslitelný úspěšný nástup k vědeckotechnické revoluci a obsáhlým změnám v oblasti hospodářské. Demokracie tvoří subjektivní podmínku všeobecné dynamizace naší společnosti; je druhým, nedílným dialektickým pólem procesu racionalizace řízení v nejrozmanitějších sférách a na nejrůznějších úrovních. Rozvoj demokracie se řadí mezi základní úkoly „harmonizace" naší společnosti; demokracie se též vyznačuje hodnotami konsolidačními a stabilizačními.

Demokracie vedená komunistickou stranou se stane silou schopnou čelit anarchistickým náladám, silou, na jejíž sociální základně mohou vyrůstat pokrokové síly naší společnosti. Socialistické demokracii je cizí živelná spontánnost, aktivita bez konkrétní politické tváře a bez hranic. Socialistická demokracie vyžaduje zcela konkrétně historickou určitost a kvalitu. Vychází z poměrně pevného systému ideologického a hodnotového (tímto systémem je marxismus-leninismus) a začleňuje se do konkrétně historického rámce světového třídního zápasu. Ideál i praxe socialistické demokracie koncipujeme na jedné straně jako dynamickou, cílovou, strategickou sílu světového zápasu dělnické třídy a světového socialismu se světovým kapitálem, a na druhé straně jako dynamickou sílu mírové výstavby socialismu.

Rozvoj socialistické demokracie je konkrétně historicky determinován. Základem této determinace je reálný stupeň vývoje třídních vztahů ve světovém i v národním měřítku. Současně ale socialistická demokracie obsahuje proces sjednocování našeho lidu (proces nikoliv živelný); v tomto ohledu plní demokracie „nástrojovou úlohu" stává se nástrojem komunistické politiky v složitém díle integrace naší společnosti.

MEZINÁRODNÍ ASPEKTY DEMOKRACIE

Boj za demokracii se stal významnou součástí strategie mezinárodního komunistického a dělnického hnutí, zejména v rozvinutých kapitalistických zemích. Demokratické formy třídního boje úzce souvisí s charakterem soudobé epochy.

Demokratické formy boje umožňují sjednocovat, pod vedením komunistických stran, širokou opoziční frontu proti imperialismu, sjednotit ji k cílům, které ve své bezprostřednosti ještě nejsou socialistické, avšak musí být komunistickým hnutím koncipovány ze zorného úhlu socialistických perspektiv. Těmito bezprostředními cíli je boj za mír, za demokratizaci politického života za všeobecnou humanizaci pracovních a životních podmínek.

Boj za mír sjednocuje nejrozmanitější politické a ideologické proudy. Oslabuje „ednolitost" kapitalistické soustavy, především pak podlamuje kořeny imperialismu, jehož agresivita nebezpečně stoupá.

Demokratické formy třídního boje činí komunistické hnutí značně odolným vůči nejrozmanitějším formám sektářství. Avšak současně se otevírá nebezpečí oportunismu. Obě tyto krajnosti musí být „vyváženy" a musí jim být předcházeno vysokou světonázorovou a ideologickou úrovní komunistických stran. Komunistická ideologie plní sjednocující funkci, funkci integrující a vůdčí. Jde o to, aby se splnily požadavky ideologického sjednocení a jednoty (ideologického monismu) a zároveň, aby tato jednota byla diferencovaná, neschematická, neboť schematismus je zákonitým průvodním znakem sektářství. Vnitrostra-

nická demokracie je tudíž významným politickým předpokladem názorové jednoty v hnutí, jednoty, která úspěšně pohání poznání vpřed, která působí jako dynamická síla komunistického hnutí.

Problém vnitrostranické demokracie se stává světovým tématem. Mezinárodní nároky na vnitrostranickou demokracii jsou motivovány celkovou změnou v charakteru epochy, důrazem na demokratické formy třídního boje, nároky na intelektuální kapacitu a smysl pro diferenci v ideologickém zápase a v ideologickém vedení pracujících mas.

Vnitrostranická demokracie tu vystupuje jako kompenzující vnitrostranický činitel, aby bylo docíleno dynamické rovnováhy mezi nároky na vedení mas ve změněných mezinárodních podmínkách a mezi možnostmi strany tuto situaci aktivně, ofenzivně zvládnout. Vnitrostranická demokracie působí též na kvalitu a intenzitu „regeneračních" schopností strany. Je velkým úkolem komunistického hnutí zvládnout celkové nároky obecného demokratizačního procesu a přitom se uvarovat liberalismu.

Demokratické formy třídního boje, zejména v rozvinutých kapitalistických zemích, se začleňují do rámce základního rozporu mezi všeobecnou antidemokratickou tendencí soudobého imperialismu a mezi silami usilujícími o demokratické podmínky a ovzduší politického života.

Soudobý imperialismus pociťuje demokracii jako cizí element. Tíhne k totalitarismu byrokratického a technokratického ražení. Tyto reality se snášejí s demokracií jako voda s ohněm. Tyto kategorie přerůstají rámce tradiční buržoazní demokracie; ona sama se stává brzdou jejich uskutečnění. Totalitarismus, byrokracie, technokratismus jsou úhlavními nepřáteli dělnictva a všech pokrokových politických hnutí.

Boj za demokracii (absolutně vzato) neznamená opuštění ideálů revoluce, jak tvrdí soudobí sektáři, nýbrž respektování politické reality soudobého imperialismu. Boj za demokracii, pojatý v duchu komunistických cílů, ztělesňuje rozporný zápas sil demokratických se silami protidemokratickými. Demokratické formy třídního boje zesilují všeobecný význam evolučních stránek společenského vývoje. Toto konstatování nemá nic společného s revizionismem. V revizionismus se mění od okamžiku, kdy tyto formy absolutizujeme, od okamžiku, kdy demokratické přeměny odtrháváme od přeměn socialistických.

Demokratické přeměny musí dostat vyhraněně politický a ideologický obsah; to se stane za předpokladu, reagují-li na skutečně životní problémy pracujících mas a přitom jsou tyto problémy správně nazírány optikou socialistických perspektiv. Obsah pojmu životní politické problémy se mění. Vědeckotechnická revoluce například zlepšuje absolutní hladinu životní úrovně mas. Tím se zvedá laťka průměrného politického interesu občana v rozvinutých kapitalistických zemích. Rozšiřuje se obzor politického zájmu pracujícího člověka. Pozvedá se od interesu o zabezpečení základních životních potřeb k pocitu a potřebě činně politicky vystupovat. Demokratické formy třídního boje rozšiřují potenciálně i aktuálně členskou základnu komunistických stran. Jádrem těchto stran zůstávají vyspělejší (odborně politicky) části dělnické třídy, které sjednocuje k avantgardnímu poslání jejich ekonomické a politické postavení v rámci kapitalistického systému a jejich intelektuální schopnost porozumět základním politickým zákonitostem soudobé epochy. V epoše postupného přechodu od kapitalismu k socialismu stoupá specifická váha „intelektuálního" politického uvědomění dělnické třídy jako celku.

Komunistické hnutí se po právu opírá v soudobé epoše o uvědomělé, progresivní části dělnictva. „Zbídačené" vrstvy dělnictva ztrácejí pravý smysl pro „intelektuální" formy třídního boje; jejich mentalita je politicky výbušnější. Je proto celkem logické, že v těchto vrstvách nachází svou sociální základnu novodobé sektářství. „Intelektuální" aspekty a formy třídního boje jsou svou podstatou silně demokratické; demokracie vnitrostranického života se za těchto okolností pociťuje jako nevyhnutelná potřeba.

Důraz na ideologii jako formu třídního boje je zákonitě, jako spojité nádoby, svázán s nároky na vnitrostranickou demokracii. Demokratizace života — to jest kapitalistického systému — se jeví jako jeden ze základních cílů strategicko-taktické povahy komunistických stran. V boji za tento cíl získává cenné spojence z řad lidí všech tříd a společenských vrstev. Ovšem v tomto případě je neobyčejně důležité umění správné ideologické orientace. Současně však je nutno podotknout, že komunistické strany musí mít velké pochopení pro nejrůznější demokratická hnutí nekomunistického ražení. Tato tolerance je nezbytná, ovšem vyžaduje vysokou zásadovost, aby se nežádoucím způsobem nesmísila hlediska taktická se strategickými.

Buržoazní demokracie je a byla podle marxistické teorie zastřenou podobou buržoazní diktatury. Pro dělnickou třídu vystupuje jako forma, jako výraz potenciální politické rovnosti před zákonem (který je svou povahou rovněž buržoazní). Ovšem nicméně tato forma demokracie v soudobé epoše vykazuje dialektické účinky. Vystupuje na jedné straně jako nástroj třídního panství buržoazie, avšak na druhé straně (nikoliv mimo rámec třídního zápasu) umožňuje dělnické třídě „zákonně" se organizovat.

Zastupitelská demokracie buržoazního typu se zakládá na principu politického pluralismu třídních zájmů. Zastupitelská demokracie již dnes není ideálem buržoazie. Imperialismus se nachází ve velmi složité situaci; na jedné straně mu zastupitelská demokracie přestává vyhovovat, a proto tíhne k politickému totalitarismu fašistického typu. Na druhé straně má před fašismem obavy, neboť fašismus vyostřuje antagonismus třídních zájmů.

Dělnická třída po vítězství nad kapitalismem neguje systém buržoazní zastupitelské demokracie. Současně však nelze zcela strhat mosty mezi přítomností a minulostí. Nelze hodit přes palubu síly, které spolupracovaly s dělnictvem, které se přímo nebo nepřímo podílely na politické porážce kapitalismu.

Pokrokové tradice minulosti lze za určitých objektivních podmínek „zapřáhnout do káry sociálního pokroku". Partneři proletariátu z dob boje se mohou stát jeho partnery i při výstavbě socialismu. Tím se též čelí nebezpečí politického sektářství a neztrácí se určitá kontinuita forem institucionální politické struktury, která může v budoucnu (po vyřešení funkce diktatury proletariátu) sloužit jako institucionální struktura rozvoje socialistické demokracie vyšší typu. Samozřejmě po náležitých úpravách a přehodnoceních.

ZÁKLADNÍ FUNKCE SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE

Socialistická demokracie vyjadřuje historický stupeň podílu lidových mas na politickém řízení země. Proto se funkce socialistické demokracie nacházejí v úzké souvztažnosti s funkcemi a cíli socialistické politiky.

Relativně konečným cílem socialistické politiky je vybudovat komunistickou společnost komunistickou samosprávu. Komunistická samospráva znamená, že se kryjí pojem lid a společnost, že všem občanům bez rozdílu je otevřena cesta k řízení společenských procesů, že politika ztratí represivní charakter (ve smyslu třídní represe) a že se stává záležitostí občanské správy samosprávného typu.

Cesta ke komunistické samosprávě je podmíněna řadou

okolností, je historicky determinována, nikoliv však fatálně. Podmiňují ji: časová tempa, mezinárodní podmínky, tj. stupeň vnějších příznivých politických okolností pro budování socialismu a komunismu v zemích, kde kapitalismus již patří minulosti. Vývoj mezinárodního politického napětí nebo naopak uvolnění bude významně působit na „tempa" a intenzitu rozvoje socialistické demokracie.

Rozvoj socialistické demokracie působí jako významná vnitřní politická konsolidační síla, jako síla dynamická, čímž se významně zpětně přispívá ke „konsolidaci" mezinárodně politické situace ve prospěch trvalého míru ve světě.

Podmínky trvalého světového míru jsou příznivě nakloněny rozvoji socialismu. Soutěž mezi společenskými systémy potřebuje podmínky trvalého míru, jako potřebuje živý tvor kyslík. To velmi dobře věděi imperialisté. Jejich kazimírské činy sledují mimo jiné oddálit a snížit všeobecné podmínky mírového soužití, neboť mírové soužití prohlubuje všeobecnou krizi soudobého světového kapitalismu.

Současní levičáci v komunistickém hnutí se dívají nevraživě na naši strategii dalšího rozvoje socialistické demokracie, hodnotí ji jako „revizionistickou" úchylku v našem hnutí. Mylně soudí, že strategie demokracie uspává revoluční bdělost. Cestu k nejširší demokracii je jimi neprávem líčena jako politická forma restaurace kapitalismu na socialistické půdě. Pochopitelně, že v této verzi pak musí diktatura proletariátu z počáteční fáze přechodu od kapitalismu ke komunismu fungovat až do hlubokého komunismu; v této koncepci ve skutečnosti „zamrzá" rozvoj socialistické demokracie na výchozím bodě. Liberalistické koncepce socialistické demokracie zas podceňují význam reálných historických podmínek rozvoje socialistické demokracie. Především jej odtrhují od reálného pohybu společenských tříd ve světovém i v národním měřítku. Přehlížejí nezbytný konkrétně historický, politický vývoj od diktatury proletariátu do vybudování komunismu. Liberalismus usiluje, často subjektivně i velmi upřímně, nastolit politickou samosprávu bez ohledu na podmínky, prostor a „politický čas". Tento časový předstih nepočítá s reálnými politickými úkoly jednotlivých socialistických zemí. Snaha za každou cenu vtisknout naší politické přítomnosti obraz komunistické budoucnosti, pro kterou ještě nevyzrál čas, objektivně napomáhá buržoazní politické strategii, třebaže výchozí subjektivní úmysly mohou být právě opačné.

Naše komunistická strana, opírající se o tvořivé učení marxismu-leninismu, respektuje relativnost vztahu mezi prostředky a cíli, respektuje dialektickou zásadu historického a konkrétního přístupu k politické skutečnosti. Socialistickou demokracii chápe v komplexu jejích nástrojových funkcí jako významný politický prostředek intenzifikace, humanizace a aktivizace společenských vztahů a společenské, masové spontánní iniciativy.

Právem tvoří rozvoj socialistické demokracie jeden ze strategických cílů programu naší strany. Soudruh Hendrych prohlásil na XIII. sjezdu naší strany: „Záruky ani předpoklady kvalitativních změn a vzestupu hospodářství, rozvoje socialistické společnosti zdaleka neleží jen v ekonomické oblasti. Podmínky pro rozvoj výrobních sil spoluvytváří rozvoj socialistické demokracie v nejširším smyslu, prohlubování vědeckých základů politiky strany a zesilování její vedoucí úlohy ve společnosti, výraznější působení naší ideologie. Právě podmínky socialistické demokracie, rozvoj naší teorie a vědeckého poznání, komunistická výchova zdokonalují, aktivizují a zušlechťují základ výrobních sil — člověka." Rozvoj socialistické demokracie je nepochybně spjat s výrazným přeměnami v revolucionizaci výrobních sil a vztahů, s významnými přeměnami v oblasti řízení. Socialistická demokracie není pouze jejich doprovodným jevem. Tvoří jejich významný časový a prostorový politický koloráč a především jejich základní, všeobecnou, stimulující, politickou podmínku.

Nemůžeme souhlasit se snahou snížit demokracii pouze na sociální stránku racionalizace řízení naší společnosti (třebaže nepopíráme její zřejmou spojitost s touto funkcí). V tomto pojetí by rozhodně socialistická demokracie nesplnila úlohu stimulátora masové společenské iniciativy a politické spontaneity typu, který si zasluhuje etapa všestranného rozvoje naší společnosti. Tato koncepce někdy absolutizuje řídicí aspekt a unce socialistické demokracie.

Kdybychom redukovali poslání demokracie pouze na nástroj řízení, dostali bychom se na půdu pragmatismu, který počítá s lidem nikoliv jako se základním subjektem socialistické společnosti, nýbrž jako s předmětem, s nímž lze libovolně nakládat. V tomto případě by se setřel rozdíl mezi racionalizací řídicích činností a mezi demokratizací v naší společnosti.

V jistém smyslu plní jak racionalizace řízení, tak i demokratizace naší společnosti nástrojovou povahu. Přesto však existuje mezi nimi zásadní rozdíl. Racionalizace řízení se týká spíše (i když nikoliv výlučně) „techniky řízení", racionálního uspořádání sítě řídicích institucí, racionalizace informačních toků v procesu řízení, atd. Demokratizace se daleko bytostněji přimyká k cílové složce socialistické politiky. Nemůžeme ani na okamžik ztratit ze zřetele úzkou spojitost mezi racionalizací socialistického politického zřízení a rozvojem socialistické demokracie. Oba procesy jsou podřízeny základnímu cíli — sjednocování naší společnosti její humanizaci a vůbec hodnotám, na nichž je založena teorie i praxe komunistické společnosti.

Demokracie bez racionalizace politického řízení by dostala příliš laický obsah; demokratizace života uskutečňovaná mimo rámec odborného zdokonalování politické správy by vedla k přemíře vynakládání energie, jejíž efekt by snižovala nízká profesionální úroveň politického řízení. A naopak racionalizace řízení uskutečňovaná nezávisle na zvědečťování politické správy a politického vedení by se zvrhala v osobitý byrokratismus nebo technokratismus, tentokráte v „socialistickém vydání".

Soudobé kapitalistické státy jsou reálně před tento rozpor postaveny a nemohou ej vyřešit. Racionalizaci staví do služeb buržoazního fašismu a totalitarismu a v jistém ohledu jim toto slouží jako bariéra proti demokratickým tendencím politických pokrokových sil. Proto je s tím třeba při konfrontaci našeho a kapitalistického politického systému počítat a nenechat se svést optickými klamy racionalizace a v jistém ohledu i demokratizace života v řadě kapitalistických zemí.

Racionalizace i demokratizace tam jsou vybojovány pokrokovými složkami, často proti vůli buržoazie. Racionalizace je v jistém ohledu podporována vládnoucími kruhy, neboť je v ní spatřován prostředek dynamizace kapitalistické společnosti a prostředek prodloužení její životnosti, a částečně je vědomě koncipována jako protiváha sílám usilujícím o demokratizaci politického života v těchto zemích neboť demokracie je v podstatě „destrukčním" prvkem v soudobém kapitalismu.

V socialistických zemích naopak jde o to, jak dynamicky skloubit oba zmíněné procesy v účinnou syntézu, která bude významně figurovat při výstavbě všestranně rozvinuté a rozvíjející se socialistické společnosti.

Při rozvoji socialistické demokracie sledujeme cíl kvalitativně pozvednout zájem našeho lidu o všechny základní otázky, jejichž řešení podmiňuje úspěšný rozvoj naší socialistické společnosti a upevňování jednoty našeho lidu a jeho neformální semknutost kolem komunistické strany.

Hlásíme se k ideji řízené socialistické demokracie; považujeme leninskou myšlenku demokratického centralismu za trvale platnou. Smysl socialistické demokracie

tkví mimo jiné v dynamizaci obou pólů, v zájmu lidí o veřejné politická dění na straně jedné a akčnost politické správy a jejího sepětí s reálnými potřebami mas na straně druhé.

Nedynamické pojetí socialistické demokracie mlčky předpokládá, že politická centra disponují jednou provždy absolutními, detailními informacemi o celé makrostruktuře a mikrostruktuře zájmů a potřeb naší společnosti. Tato koncepce se opírá o předpoklad, že lze z polit ických center detailně a s konečnou platností určit dopředu varianty a odchylky vývoje aktivity a potřeb mas. Předpokládá, že lze zvyšovat iniciativu lidí pouze direktivně; tato koncepce stojí na teoretické základně, že mírou iniciativy našich lidí je pouze stupeň jejich (v podstatě trpné) vstřícné aktivity vůči centrálním politickým rozhodnutím.

Tato verze soudí, že lze získat centrální politické informace o potřebách společenské zájmové struktury jednorázově, že není nutno brát v úvahu „existenciální obzor" vnitřního života a vnitřních mentálních reakcí občanstva. Potřeby lidí se mění, rozvíjejí v detailu jsou předvídatelné pouze rámcově, na principu teorie pravděpodobnosti.

Iniciativa „zdola" nemůže být ponechána živelnosti, nýbrž musí být usměrňována, nikoliv však administrativně. Administrativně lze zasáhnout tam, kde je demokracie potlačována nebo naopak anarchisticky zneužívána. Demokracii lze usměrňovat tvorbou vhodných politicko-ekonomických podmínek, které budou jednak rozvoj demokracie podněcovat a jednak usměrňovat v duchu komunistických ideálů a cílů.

Významné poslání schrává stranická ideová výchovná činnost. Sociologie i psychologie veřejného mínění proto úzce souvisí s teorií a praxí socialistické demokracie. Poskytuje totiž neobyčejně cenné informace politickým centrům a stranickopolitickému vedení naší společnosti. Proces demokratizace naší společnosti vytváří systém společenských záruk proti zneužití racionalizace řízení, proti zneužití politické moci i proti nejrůznějším spekulacím o demokracii samotnou.

Soustava oněch záruk je dána kontrolní funkcí socialistické demokracie. Růst účasti mas na řízení není pro komunistickou stranu a socialistickou politiku samoúčelný, rozhodně není chápán pouze kvantitativně, nýbrž kvalitativně. Jde o historický proces, který má svou minulost, přítomnost i budoucnost. Souvisí a je zákonitě vázán na vývoj třídní otázky, přesněji řečeno na možnosti a reálný pohyb stírání třídních rozdílů v naší společnosti.

Vzrůstající účast mas na řízení za socialismu představuje a ztělesňuje konkrétní výraz politického sebeuplatnění člověka za socialismu. Účast mas na řízení nemůžeme ztotožňovat s přímou účastí občanů v politických řídících orgánech. Kvalitativní růst účasti na politickém řízení specifikujeme hlavně v těchto směrech:

- jako demokratizaci v přístupu do politických řídících uskupení;
- jako demokratizaci volebního systému (což chápeme jako dlouhodobý konkrétně-historický proces);
- jako růst specifické politické aktivizace veřejného mínění;
- jako trvalé upevňování dialektické morálně politické jednoty lidu a politické správy a stranickopolitického vedení.

Socialistická demokracie dokonale funguje za předpokladu, existuje-li systém silových zpětných vazeb mezi zájmovou strukturou a řídícími politickými subjekty. Proto absolutizace samosprávy jako ideální formy socialistické demokracie oslabuje možnosti žádoucí rovnováhy mezi centry politického řízení a mezi zájmovými složkami na všech společenských úrovních. K podobným koncepcím směřuje i absolutizace takzvaného politického pluralismu.[3] Podobně nemůže být absolutizován princip centrálního politického řízení. Dialekticky pojatá idea demokratického centralismu tu působí jako významný teoreticko-praktický korektiv dynamické politické rovnováhy naší společnosti.

KONTROLNÍ FUNKCE SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE

Kontrolní poslání socialistické demokracie se týká přímo nebo nepřímo všeho lidu. Nezasahuje do detailního chodu řídících činností. K tomuto účelu je povolán systém [illegible] kontrol, které jsou buď přímo součástí [illegible], nebo jsou na ně profesionálně a organicky [illegible].

Poslání socialistické demokracie je v prvé řadě politické. Socialistická demokracie je prostředkem politické realizace společenských zájmů v jejich celistvosti i v dílčích projevech. Základní smysl socialistické demokracie spatřujeme v spolurozhodování občanů o politických východiscích rozhodnutí zásadní povahy, které svými účinky zasahují kladně nebo záporně do obsahu a struktury společenských zájmů. Dále se bytostně týká kontroly konkrétních politických efektů základních opatření ekonomických a kulturních.

Socialistická demokracie obsahuje i laický prvek. Může být však přítomnost „laického" prvku v obsahu socialistické demokracie důkazem, že se každá demokracie (tedy i socialistická) přežívá v podmínkách soudobé epochy? Nikoliv, takové důkazy neobsahuje. Bohužel plně zapadají do koncepce buržoazních, skrytých i otevřených útoků proti socialistické demokracii. Zároveň upozorňujeme na dvě důležité okolnosti:

1. Socialistická společnost politicky vychovává socialistického občana. Systém politické výchovy má za úkol osvětlit smysl a cíle základních opatření, která přímo nebo svým konečným účinkem působí politicky;
2. systém socialistické politické výchovy si klade za úkol osvětlovat i překážky, jež se staví těmto opatřením do cesty. Vysvětlovat zákonitosti podmínek a problémů jejich praktické realizace.

Výchova k demokracii je významným posláním vedoucí úlohy strany v naší společnosti. Jde o výchovu v dvojím smyslu: o pěstování úcty k společenskému významu socialistické demokracie, k jejím humánním, etickým a dynamickým účinkům, a o výchovu odpovědného postoje k socialistické demokracii. Demokracie neposkytuje jenom práva a prostor pro politickou a občanskou aktivitu (to zajistí), nýbrž též zavazuje občana a politickou správu, aby nebylo demokracie zneužíváno k anarchistickým nebo konzervativním záměrům.

Socialistická demokracie, jak jsme již výše podotkli, je demokracií řízenou. Prakticky to znamená, že se socialistická politika nechová lhostejně k veřejnému mínění, které musí být průběžně „registrováno" sociologickými metodami. Socialistická politika a její představitelé udržují dialektický a dynamický kontakt s veřejným míněním. Průběžná reagence na veřejné mínění by mohly, podle našeho mínění, vcházet do soustavy stranickopolitické výchovy.

Kontrolní demokratickou funkci naplní jenom speciální politické orgány — například systém komisí lidové kontroly. Tuto funkci vykonává také tisk, rozhlas a televize. Jde o to, aby součet všech demokratických nástrojů působil koordinovaně, aby se jejich záměry a koncepce nestřetly.

20/234/X

Současně nemůžeme ignorovat skutečnost, že je to právě rozvoj socialistické demokracie, který činí z naší společnosti dynamický, otevřený politický systém. Z toho zákonitě plyne, že obsah demokratických forem našeho života nemůže být stanoven aprioristicky. Rozvoj socialistické demokracie výrazně souvisí s aktivitou dílčích subjektů která není předem absolutně vypočitatelná, která nepodléhá zákonu absolutní determinace. Zákon růstu úlohy subjektivního činitele za socialismu souvisí s aktivitou jedince, se soustavou jeho racionálních i neracionálních reakcí a emocí. Je ovšem jasné, že tento zákon předpokládá vedoucí úlohu strany, demokratický centralismus a integrovanou výchovu.

SOCIALISTICKÁ DEMOKRACIE A DEMOKRACIE VNITROSTRANICKÁ

Vnitrostranická demokracie je organicky spojena i s celkovým rozvojem socialistické demokracie, není však s ním totožná. Funkce institucí a systémů jsou vždy odvozeny od podstaty a obsahu organismu, je kterému se váží. Funkce a projevy socialistické demokracie se odvozují od obsahu a konkrétně historické etapy vývoje naší společnosti. Demokracie vnitrostranická odvozuje tyto funkce z poslání komunistické strany ve světě (aspekt internacionální se týká i obsahu a poslání vnitrostranické demokracie), z poslání a postavení komunistické strany v naší politické soustavě, nacházející se ve stadiu svého všestranného rozvoje.

V jistém ohledu jsou rysy vnitrostranické demokracie odvozeny od rysů socialistické demokracie jako celku, v druhém smyslu je vnitrostranická demokracie svou kvalitou „nadřazena" nad obsah a poslání socialistické demokracie jako celku. Tato „nadřazenost" není dána absolutně, rozhodně ji naše komunistická strana svévolně neuzurpuje jak tvrdí antikomunistická propaganda. Strana si ji historicky zasloužila v bojích s mezinárodním kapitálem a zasluhuje si ji úspěchy při budování socialistické společnosti.

Strana není toto postavení aprioristicky privilegováno. Vydobývá si je svou odpovědností, svou zkušeností a uměním řídit socialistickou společnost v složitých mezinárodních i vnitropolitických situacích.

Historické poslání strany povyšuje funkce strany nad funkce společnosti. Toto „povýšení" ovšem předpokládá, aby se strana organicky začlenila do celku socialistická společnosti. Ustálé povyšování strany nad společnost je cizí duchu komunistických idejí.

Vnitrostranická demokracie musí přispívat k rozumné a účelné demokratizaci našeho života, přispívá k tomu, aby strana byla na výši souboru národních úkolů, bez nichž není myslitelná vedoucí avantgardní úloha naší vrstvy, aby skýtala prostor pro subjektivní iniciativu a aktivitu ve straně a byla schopna plnit vnitrostranickou, kontrolní funkci svého druhu.

Nesouhlasíme s názory, které ztotožňují rysy a funkce socialistické demokracie s demokracií vnitrostranickou. Socialistická demokracie rozehrává spontaneitu dílčích a společenských zájmů; je procesem relativně otevřenějším a v tém slova smyslu „živelnějším" než demokracie vnitrostranická. Socialistická demokracie v jistém ohledu otevírá cestu spontánní společenské dynamice, kdežto demokracie vnitrostranická je garantem, usměrňovatelem vývoje socialistické demokracie. Obsahuje vlastnosti a rysy, které zajistí racionalizaci a demokratické strategické vedení naší společnosti.

Vnitrostranická demokracie rozhodně není mechanickou obměnou, variantou socialistické demokracie. Mezi socialistickou a vnitrostranickou demokracií neexistuje mechanická souměrnost. V současných podmínkách vývoje, který je mimo jiné charakteristický zvýšenými pravomocemi jednotlivých oblastí i jejich dílčích složek, roste koeficient nesouměrnosti. Odtud vyplývá, že nelze kopírovat struktury řídících činností. Nelze například přenášet mechanicky zákonitosti řízení ekonomiky na zákonitosti správy a politického vedení. Existuje hierarchie řízení, a proto musí existovat i hierarchie struktur. Uveďme příklad. Nový zákon o národních výborech umožňuje národním výborům vytvářet si další početné vlastní zdroje, které zůstávají plně v jejich dispozici, především cestou rozvíjení svého hospodářství sdružováním finančních prostředků se závody a podobně.

Politická správa tu sjednocuje zákony politické správy se zákony hospodářského řízení ve vyšší syntézu. Nejvyšší stupeň syntézy ovšem ztělesňuje stranickopolitické vedení naší společnosti. Komunistická strana je připravena uvolňovat cestu racionalizaci řízení společnosti i cestu její další demokratizace. Ovšem to je složitý proces, v němž se současně uvádějí do pohybu rozmanité odstředivé síly. To strana předvídá a zvládá.

Aby mohla daný velký úkol úspěšně plnit, musí k tomu uzpůsobit proces sebeřízení; svou vnitřní výstavbu — organizaci, kázeň, strukturu, idologii, vnitrostranické, mezilidské vztahy. Strana musí být jednotná, stmelená pevnou, dobrovolnou kázní akční pohotovostí a musí být především v základách ideologicky jednotná.

Proto vnitropolitická demokracie obsahuje dialektické tendence: zajišťuje a musí zajišťovat vnitrostranickou spontaneitu, pružnost, dynamiku spojenou s vysokou organizovaností a disciplinou. Zákonitosti vnitrostranické demokracie jsou odvozeny od zákonitosti strany v rámci obecné společenské zákonitosti; ovšem tato zákonitost nefunguje osudově; vnitřní stranická demokracie uvolňuje skryté zdroje spontaneity, na nichž velmi mnoho bude záležet úspěch realizace vedoucí úlohy strany v nových podmínkách.

[1] *Protokol XIII. sjezdu KSČ, Svoboda Praha 1966, str. 215.*

[2] *Myšlenka pluralismu má svůj racionální význam v tom, že připomíná poslání demokracie integrovat společnost na základě respektování rozlišenosti zájmů, že v jednotném procesu společnosti zdůrazňujeme moment dynamické rozpornosti zájmové struktury, která by musela být umrtvena, kdyby měla být překryta „jednotou za každou cenu".*

NOVÁ MYSL, 19. září 1967, str. 3-7.